

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
KULTUURITEADUSTE INSTITUUT
KIRJANDUSE JA TEATRITADUSE OSAKOND

Marrit Lehtpuu
KOOLITEATER RAKVERES
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Riina Oruaas, MA

Tartu 2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KOOLITEATER, SELLE EESMÄRGID JA PROBLEEMID	4
1.1 Kooliteater	4
1.2 Eesmärgid ja mõju	6
1.3 Probleemid	9
2. HETKEOLUKORRA KAARDISTUS	12
2.1 Trupid	12
2.2 Harrastajad	14
2.3 Juhendajad	15
3. KOOLITEATER RAKVERES	18
3.1 Teatriansambel Vabakas	18
3.2 Rakvere Linnanoorte Näitetrupp	21
3.3 Väike Karakter	24
3.4 Raja-Teeled	26
3.5 Järeldused	29
KOKKUVÕTE	32
KASUTATUD ALLIKAD	34
SUMMARY: School theatre in Rakvere	38
LISAD	39
Lisa 1: Intervjuu küsimused	39

SISSEJUHATUS

Eestis on kooliteater laialt levinud. Sellega tegelevad erinevas vanuses lapsed ja noored algklassiõpilastest abiturientideni välja. Kui kõrvaltvaatajale võib tunduda, et kooliteater on pelgalt huviring, siis sellele lisaks on ta väga arendav ja eriti just noorele kasvavale inimesele. Kooliteatris arenevad sellised oskused, mis koolitunnis jäävad tihti tagaplaanile. Seega on vajalik kooliteatrist rääkida, kuid sellest pole väga palju bakalaureusetöid kirjutatud ning veel vähem väikelinna kooliteatrist ja seetõttu keskendutakse siinses bakalaureusetöös Rakvere kooliteatritele.

Bakalaureusetöö eesmärk on teha ülevaade Rakvere kooliteatritest. Esmalt tahetakse sellega uurida, milline on ühe väikelinna kooliteatrite tase, kuid samas pöörata tähelepanu kooliteatri eesmärkidele ja positiivsele mõjule. Kooliteatrite puhul ei saa keskenduda ainult positiivsele, sest kooli- ja harrastusteatrites esineb mitmeid probleeme, mis otseselt ohustavad harrastusteatrite jätkumist. Nendest teemadest tingituna on bakalaureusetöö fookuses see, kuidas Rakvere kooliteatrites täidetakse kooliteatri eesmärgid, kuid selle taustal ka uuritakse, mil määral esinevad harrastusteatrite probleemid Rakveres. Bakalaureusetöö uurimisküsimused on:

1. Millised probleemid esinevad Rakvere kooliteatrites?
2. Milliseid pedagoogilisi ja kunstilisi põhimõtteid Rakvere juhendajad kasutavad noorte sotsiaalsete oskuste, kultuuri- ja eneseteadlikkuse arendamiseks?

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk selgitab, mis on kooliteater, ja annab ülevaate kooliteatri eesmärkidest, positiivsest mõjust noortele ja probleemidest, mis ohustavad harrastusteatrite ja konkreetselt kooliteatrite jätkumist. Teine peatükk kaardistab Rakvere kooliteatrimaastiku hetkeolukorda ja uurib, mil määral esinevad esimeses peatükis käsitletud probleemid Rakveres. Kolmas peatükk keskendub konkreetselt Rakvere truppidele. Iga trupi ülevaates tuuakse esmalt välja see, kuidas neil on viimastel aastatel festivalidel läinud ja mille poolest nad silma paistavad. Edasi uuritakse, milliseid põhimõtteid juhendajad kasutavad noorte arendamiseks ehk kuidas nad täidavad kooliteatri eesmärgid. Seal tuginetakse kõigi Rakvere kooliteatrite juhendajatega – Aili Teedla, Tiina Rumm, Ivo Leek ja Jaane Kimmel – läbi viidud intervjuudele.

1. KOOLITEATER, SELLE EESMÄRGID JA PROBLEEMID

Bakalaureusetöö esimeses peatükis selgitatakse, mis on kooliteater, ning tehakse ülevaade Eesti kooliteatri maastikul toimuvast ehk täpsemalt kooliteatritele suunatud festivalidest ja nende olulisusest. Järgmisena tuuakse välja kooliteatri eesmärgid ja positiivne mõju õpilastele ning viimasena heidetakse pilk kooliteatreid valitsevatele probleemidele.

1.1 Kooliteater

Eestis on harrastusteater, kus saavad kokku igas vanuses näitlemishuvilised, laialt levinud. Nii ongi erinevates paikades täiskasvanute harrastusteatrid, tudengi- ja kooliteatrid, millest viimane on suunatud igas vanuses kooliõpilastele. Kooliteatrid võivad tegutseda kooli huviringina, aga ei pruugi, ja sellega tegeletakse ka kultuuri- ja noortekeskustes. Sõna „kooliteater“ on kasutusel aastast 1982 ja nõukogude ajal nimetati sellist teatri tegemist „õpilastaidluseks“. Kooliteater ei piirdu ainult sõnateatriga, vaid ta tegeleb ka liikumise, objekti- ja visuaalteatriga ning trupptide repertuaari võib kuuluda nii klassika, omalooming kui ka kaasaegne näitekirjandus. (Kooliteater) Kooliteatrid võivad olla seotud kooliga, aga see pole kohustuslik kriteerium, sest kooliteatri teeb kooliteatriks siiski see, et seal osalevad kooliõpilased.

Eestis on kooliteater väga pika ajaloo: teadaolevalt tegelesid siinsed lapsed ja noored teatriga juba keskajal. On teada, et Eestimaal toimus esimene teatrietendus 1529. aasta vastlaõhtul just „kooliteatris“, kui Tallinna Linnakooli õpilased esitasid Tallinna raesaaalis ladina keeles Terentiuse komöödiat „Androslanna“. Nende juhendajaks oli koolmeister, kes sai oma hariduse Saksamaal ning selle ettevõtmise eesmärk oli õpetada keelt. Kooliteater muutus väga populaarseks 20. sajandil. Nõukogude ajal oli huvitegevus tähtsal kohal ja seega oli paljudes koolides lisaks teistele ringidele ka näiteringid ja nende jaoks toimusid ülevaatused. Need olid aga väga formaalsed: truppid mängisid oma etenduse ära ja siis läksid koju ning heal juhul tulid lõpetamise ajaks tagasi. (Avestik 2011: 5; 15; 17) Lisaks sai igast lavastusest esitada ainult ühe väikese jupi, maksimaalselt 20 minuti pikkuse, ning see ei meeldinud Rakvere toleaegele kultuurijuhile Valdur Liivile (Lõhmuste 1996: 54). Liivi arvates ei tähenda kooliteater ainult näitemängu selgeks õppimist ja selle esitamist, vaid selle kaudu avastatakse teatrikunsti vahenditega ennast ja maailma. Tema arvamusel nõustus ka Maret Oomer, kes koos Liiviga osales kooli näiteringide ülevaatusete žüriis. Koos leiti, et tavalistest

ülevaastustest tuleb teha midagi suuremat, mis meenutaks pidu ja festivali ja kus väärtustatakse koolide näiteringe, sest tol ajal ei suhtunud lastega teatritegemisse hästi. Nii pandigi Rakveres 1982. aastal alus kooliteatrite festivalile. (Avestik 2011: 15) Esimesel festivalil osales 11 truppi ning seal esitati nii teatri- ja tsirkuseetendusi kui ka luulekavasid. Festival osutus väga populaarseks ning 1990. aastast toimub omaette festival lisaks keskkooli õpilastele ka keskastmele (5.-9. klass) ja alates 2002. aastast ka algklassidele. Riigifestivalid erinevatele vanuseastmetele toimuvad igal aastal erinevates Eesti kohtades ning seal osalevad kõikide maakondade ning Tartu ja Tallinna linna esindajad. Need selgitatakse välja maakondlikel teatripäevadel, mis on samuti saanud aja jooksul populaarseteks. (Kooliteatrite festivalid) Märkimisväärne on see, et iga-aastane riigifestivalide ja maakondlike teatripäevade traditsioon on Põhjamaades, Baltikumis ja Euroopas ainulaadne (Kooliteater). Seega kasvas formaalsetest etenduste mängimisest välja suur festivalide traditsioon, mis on nüüdseks Eesti kooliteatri lahutamatu osa ja mis tugevdab kooliteatri kogukonda. Seal saab näha teisi truppe ja neilt ka näiteks inspiratsiooni ammutada, tutvuda uute inimestega ja luua nendega sõprussuhteid. Kuigi eelnevalt nimetatud on olulised, siis sellised festivalid on eelkõige vajalikud suurel laval esinemiskogemuse ning oma ala professionaalidelt konstruktiivse tagasiside saamiseks, sest žüriisse kuuluvad näitlejad, lavastajad ja teised, kes on rohkem või vähem teatri- või filmimaastikul tegevad. Kui tagasisidega kaasneb ka tunnustus, rõõmustab see muidugi truppi ja juhendajat, kuid see pole eesmärk. Tagasiside on oluline nii õpilastele kui ka juhendajale, et sellest õppida ja end arendada, et järgmisel korral olla veel parem kui eelmine kord.

Riigifestivalid ja maakondlikud teatripäevad pole ainsad kooliteatrite sündmused, sest lisaks neile toimub veel teisigi suuremaid ja väiksemaid festivale erinevates paikades, mis meelitavad truppe kohale nii mandrilt kui ka saartelt. Näiteks Jõgeval toimuvad igal aastal Betti Alverile pühendatud luulepäevad „Tähetund“ ja „Tuulelapsed“, millest esimene on suunatud gümnaasiumiastmele ja teine algklassidele ja põhikoolile ning mõlemad on menukad festivalid: eelmisel Tähetunnil osales 21 ja Tuulelastel 17 truppi (Eesti Kooliteater; Tähetunni ajalugu). Selle festivali muudab omapäraseks see, et trupid peavad kasutama luuletusi ehk lavastused on värsis. Teine kooliteatrite seas populaarseks osutunud festival oli gümnaasiumiastmele suunatud Saaremaa Miniteatripäevad, mis toimus viimast korda 2021. aastal, sest seda korraldanud Saaremaa Ühisgümnaasium lõpetas oma töö gümnaasiumina ning sellega koos pandi punkt ka festivalile. Lisaks toimub alates 1996. aastast kooliteatrite kirjanduslik projekt, kus trupid tulevad kokku ja tutvuvad kas välismaa või

eesti autori loominguga, mis kantakse pärast vabaõhulavastusena ette (Kooliteatrite kirjanduslik projekt). Koroonapandeemia osutus kõigile raskeks ja ka kooliteatrite festivalide korraldamine oli sel ajal väga keerukas. Mõni festival kolis veebi üle ja jätkas oma tegevust, kuid kaks festivali – Laulasmaal toimuv Teenifest ja Viimsi festival Väike Lava – läksid pandeemia ajal pausile ning nende saatus on praeguseni ebakindel (Teenifest Teatريفestival; Väike Lava). Vaatamata sellele, et praeguse seisuga kolme festivali enam ei toimu, on kooliteatritel siiski piisavalt võimalusi, kus enda lavastusi näidata. Lisaks sellele, et festivalidel näeb teisi truppe ning seal saab esinemiskogemuse ja tagasiside võrra rikkamaks, on nad olulised ka uute või trupis varem käsitlemata autorite tutvustamisel. Siin on tähtis roll just Alveri luulepäevadel ja kooliteatrite kirjanduslikul projektil, kus on kindel kirjanik, kelle loominguga tutvutakse, ette antud. Nii kohtuvad õpilased enda jaoks uute autoritega, kelle kirjandusteostega nad ilma festivalita võibolla kokku ei puutukski, sest teistel sündmustel saab juhendaja ja trupp ise valida, kas ja millise kirjaniku kasuks nad otsustavad.

1.2 Eesmärgid ja mõju

Lisaks sellele, et kooliteatrit defineerib see, kellele ta on suunatud, on seal oluline ka pedagoogiline tasand. Kooliteater on laste ja noorte jaoks üks võimalikest hobidest, millega kooli kõrvalt tegeleda, kuid samal ajal arendab ta neid mitmekülgset. Selle üheks eesmärgiks on arendada õpilaste mitmeid võimeid ja oskusi ning anda neile võimalus end ja maailma avastada, arendada ja oma isiksust mõista. Täpsemalt muudab kooliteatriga tegelemine õpilaste mõtlemis- ja kujutlusvõime paremaks, see õpetab tolerantsust, arendab kuulamis- ning kõnelemisoskust ja palju muud. (Kooliteater) Võib tunduda, et kooliteater on suunatud lavastuste loomisele ja esitamisele nagu kutseline teater. Muidugi on eelnimetatu oluline ja sellest ei saa mööda vaadata, kuid see pole kooliteatris esmatähtis. Trupid käivad koos igal nädalal ja kui nad parasjagu ei tegele uue lavastusega, teevad nad ikkagi erinevaid etüüde ja harjutusi, et arendada eelpool nimetatud oskusi. Seega ei mängi kooliteatri puhul olulist rolli mitte lõpptulemus ehk lavastus, vaid pigem tööprotsess ise, mille tagajärjed ilmuvad hiljem, kui on näha, et kooliteatris käinu on teistest avatum, ta julgeb teistega rohkem suhelda ja ta mõtleb loomingulisemalt. Samuti õpetab kooliteater grupitöö näol distsipliini, mõistagi suurendab esinemisjulgust ja enesekindlust. Unustada ei tohi ka teatri tegemise rõõmu, mis täidab nii juhendaja kui ka õpilased positiivse energiaga, ja väljendusoskuse arenemist. (Lõhmuste 1996: 52; 53) Eelnevat silmas pidades võib öelda, et

kooliteater on oluline õpilaste sotsiaalsete oskuste ja loomingulisuse arendamiseks. Sotsiaalsed oskused on olulised võimed ning neid tuleb eristada sotsiaalsusest. Sotsiaalsus tähendab soovi olla teiste inimestega koos ehk inimene eelistab seltskonda üksindusele ja see on kaasasündinud temperamendijoon. Sotsiaalseid oskusi seevastu omandatakse kasvatuse ja kogemuste kaudu ja need tähendavad suutlikkust tulla teiste inimestega toime ja nendega läbisaamist. Sotsiaalsed oskused on näiteks empaatia, sümpaatia, delikaatsus, sotsiaalne tundlikkus, kaaslaste austamine ja nendega arvestamine, reeglitest kinnipidamine ja palju muud. Sotsiaalsus tuleb sotsiaalsete oskuste arendamisele kasuks, sest sotsiaalne inimene tahab teistega suhelda ja nii saab ta eelnimetatud oskusi praktiseerida ja teistelt saadud tagasiside abil neid parandada. (Keltikangas-Järvinen 2011: 7; 11; 13; 14–15; 34) Kooliteater on sotsiaalsete oskuste arendamiseks hea koht, sest seal peab palju teistega suhtlema ja nendega arvestama, sest töötatakse rühmas ja pingete vältimiseks peab oskama kõigiga läbi saada, sealhulgas juhendajaga. Teiseks on kooliteatril suur roll loomingulisuse arendamisel. Loomingulisus tähendab uute, ainulaadsete ja värskete ideede ja lahenduste, kontseptsioonide, loomingu, teooriate või esemete loomist. Loomingulisust kontrollib parem ajupoolkera, mida paljud kasutavad üsna vähe ning seetõttu jääb nende loominguline potentsiaal kasutamata, sest kõigil on mingisugused loomingulised võimed. (Carter, Russell 2005: 92) Koolitunnis ei saa loomingulisust väga palju välja lasta ja selle arendamine jääb tagaplaanile. Kooliteatris seevastu on sellel tähtis – kui mitte kõige tähtsam – roll. Seal arendatakse loomingulisust erinevate mängude, etüüdide, improvisatsioonide ja veel mitmete võimaluste kaudu, kus õpilane peab ise mõtlema ja lahenduseni jõudma ning kus pole õigeid või valesid valikuid.

Kooliteatri eesmärk on ka laiendada silmaringi ja hoida eesti keelt ning kultuuri (Kooliteater). Selles mängib suurt rolli lavastuses kasutatav kirjandus, mille valib välja kas siis juhendaja või trupp, kuid vahepeal luuakse tekst ka ise. Nii tutvuvad noored erinevate autoritega, kas siis Eesti või välismaa, ja erinevate žanrite ning nende omapäradega. Valdur Liiv peab väga oluliseks luulet, sest selle lugemine ja mõtestamine arendab noori palju. Enda trupis tegeles ta palju väärtkirjandusega, et läbi selle noortele eesti keele rikkust ja ilu teadvustada. (Avestik 2011: 18) Kooliteatri eesmärk on veel tutvustada noortele teatri väljendusvahendeid ja seeläbi äratada neis huvi teatri vastu (Kooliteater). Kindlasti pole juhendajate eesmärk kasvatada uusi professionaalseid näitlejaid või lavastajaid, kuid ometi on mitmed kooliteatris käinud õpilased kas olnud või on praegu teatrimaastikul tegevad, näiteks Tõnis Niinemets, Vallo Kirs, Lauri Mäesepp, Liis Lindmaa,

Alo ja Hele Kõrve, Karol Kuntsel, Ott Aardam ja paljud teised. Kooliteater on oluline ka sotsiaalses ja kultuurses keskkonnas tegutsema ja suhtlema õppimiseks ning selle laiem eesmärk on luua kultuurne teatritarbija ja laiendada kultuuriruumi (samas). Kooliteater viib kultuuri ja konkreetselt teatri ka sinna, kus seda on vähe või pole üldse, näiteks Lääne-Virumaa maakondlikud teatripäevad on toimunud Väike-Maarjas ja Kundas, kus kutseline teater puudub. Nii peavad kohalikud sõitma kas ise kuskile teatrisse või lootma teatri külalissetendustele. Kui need variandid pole võimalikud, pakuvad vähemalt kooliteatrite sündmused kohalikele suuremat või väiksemat teatrielamust ehk kooliteatrist võidavad nii selles osalejad kui ka kõrvaltvaatajad.

Kuna kooliteater arendab noort inimest palju, siis on arutletud selle üle, kas draamaõpetuse võiks koolides muuta kohustuslikuks. Osalt on see hea, kuid samas on ka noori, kes ei soovi üldse teiste ees esineda, neid ei huvita see valdkond ja nende jaoks oleks draamaõpetuse tund piin ja siis ei täidaks see oma häid eesmärke. Praeguse seisuga pole võimalik anda igas koolis draamaõpetust, sest koolisüsteemis on niigi õpetajaid puudu. Võibolla muutub see olukord mõne aasta pärast paremaks, kuid praegu peab leppima sellega, et draamaõpetus on enamjaolt vabatahtlik. Küll aga on koolidel võimalus teha teatud ained kohustuslikuks ja nii kuulubki mitmes koolis draamaõpetus kas kooli kohustuslikku programmi või on see põimitud teistesse ainetesse. Näiteks waldorfkoolides kuulub draamaõpetus põhikooli- ja gümnaasiumiastmes valikõppeainete hulka ja seda soovitatakse eraldiseisva aina õpetada kolmandal kooliastmel, kuid juba esimesel ja teisel kooliastmel kasutatakse erinevaid draamaõpetuse elemente (suhtlemis- ja rollimängud, luuletuste ja lugude esitamine lavastuslike elementidega jne.) õppemetoodikas ja erinevate ainete (näiteks emakeele) ülesehituses (Waldorfkoolide avatud raamõppekava 2009: 16; 250). Lianne Saage-Vahur, kes veab Jõgeval „Liblikapüüdja“ kooliteatrit, peab koolides kohustusliku teatriõpetuse eesmärgiks arendada loovust (Saage-Vahur 2002: 93). See jääb koolis ja kodus tavaliselt tagaplaanile, sest selle asemel õpetatakse hoopis kuulekust ja pähetuupimist. Loovus ehk võime mõelda ja teha midagi uut tuleb inimesele igal pool kasuks, aga koolisüsteem paraku isetegemist, -olemist ja -mõtlemist ei toeta. (Hango 1993: 8, viidatud Saage-Vahur 2002: 97 kaudu) Siis tulebki appi teatriõpetuse tund, kus valitsevad vaba keskkond ja loominguline atmosfäär ning kus mängude ja etüüdide kaudu saab arendada loovust, kus last tunnustatakse tingimusteta, ta saab olla tema ise ja ta ei pea kartma teiste arvamust (Saage-Vahur 2002: 97).

Seda, kuidas draamaõpe mõjub noortele, on uuritud ka neilt endilt. Monica Pennar võttis oma bakalaureusetöös vaatluse alla Tartu Waldorfgümnaasiumi draamakursuse ja uuris muuhulgas õpilastelt seda, milliseid pädevusi see arendas. Kogu protsessi (näidendite lugemisest viimase etenduseni) hinnati pigem positiivseks ja leiti, et see tuli neile kasuks. Mitmed tõid välja, et nad oskavad edaspidi loovalt lahendada keerulisi olukordi ja ülesandeid, nende analüüsisoskus paranes, nad oskavad töötada rühmas, suudavad oma aega paremini planeerida ning väärtustada ka teiste aega ja palju muud. (Pennar 2021: 26; 30) Tuuli Kaeramaa uuris oma lõputöös, kuidas gümnaasiumiõpilased hindavad draamaõppe mõju. Vastustest selgus, et õpilased on tänu sellele enesekindlamad, nende meeskonnatöö oskused on paranenud ning samuti on arenenud loovus. Paljud vastanutest kinnitasid, et nad on saanud neid ja teisi draamaõppe tundides õpitud oskuseid ja teadmisi väljaspool tunde rakendada. (Kaeramaa 2012: 44; 45) Ka siin tulevad välja eespool mainitud sotsiaalsete oskuste ja loovuse arenemine. Sotsiaalsed oskused on eluks vajalikud pädevused, mida läheb vaja ka koolitunnis, kuid seal ollakse rohkem indiviidid ja rühmana tegutsemist on vähe. Kooliteatris, aga ka näiteks laulukooris või tantsutrupis, ollakse aga ühtne trupp ja ühise eesmärgi eest väljas ning seal peab palju teistega arvestama ja olema n-ö meeskonnamängija. Loomingulisus on samuti vajalik oskus, mida läheb vaja igal pool, näiteks kasvõi sõbrale kingituse valimisel. Seega arendab kooliteater eluks vajalikke oskusi, mis toimub justkui varjatult ja mängude kaudu, nii et õpilane võib endas alles hiljem märgata muutusi.

1.3 Probleemid

Kooliteatri häid eesmärke varjutab mitu murekohta. Üks probleem seisneb selles, et iga aastaga jääb harrastusteatriga tegelevaid õpilasi vähemaks. Statistikaameti andmetel oli 2021. aasta seisuga Eestis 1710 last ja 1129 harrastusteatriga tegelevat noort ehk kokku 2839 õpilast. 2020. aastal oli selleks arvuks aga 3054 (1865 last ja 1189 noort) ning aasta varem ehk aastal 2019 tegelesid kooliteatriga 2104 last ja 1261 noort ehk 3365 õpilast. Kooliteatriga tegelevate õpilaste vähenemine on kestnud juba mitu aastat, sest kui 2018. aastal oli neid 3416, siis 2017. aastal oli 3982 ehk aasta jooksul vähenes arv üle 500 õpilase võrra. (KU62: Rahvakultuuri harrastajad) Kooliteatriga tegelevate õpilaste arvu vähenemise üheks põhjuseks võib olla see, et lastel ja noortel on praegu palju võimalusi, kuidas oma vaba aega sisustada ning kooliteater jääb teiste valikute kõrval millegipärast tagaplaanile. Selle kasuks räägib see, et huvikoolides õppijate arv on Eestis suurenenud: 5–19-aastaste huvikoolides õppijate arv on Eestis alates 2015. aastast järjepidevalt

kasvanud ning kõigis vaadeldavates vanuserühmades – 5–9, 10–14 ja 15–19 – on see jõudnud haripunkti 2021. aastal, mil õppijaid oli vastavalt 53 652, 51 227 ja 20 835. Kõigis vanuserühmades olid populaarseimad valdkonnad muusika ja kunst ning sport. (HTH02: Huvikoolides õppijad) Seega tegelevad lapsed ja noored teiste tegevustega ja kooliteatrisse jõuavad vähesed. Kindlasti jättis oma jälje ka koroonapandeemia, mil igasugune huvitegevus oli raskendatud, sealhulgas kooliteatriga tegelemine. Lisaks mängib siin olulist rolli ka fakt, et harrastusteatri juhendajaid jääb vähemaks (Arengukava 2021–2025). Kui pole juhendajaid, pole ka truppe ega harrastajaid. Statistikaameti andmetel oli 2021. aasta seisuga Eestis 314, 2020. aastal 312, 2019. aastal 320, 2018. aastal 353 ja 2017. aastal 365 harrastusteatri juhti (KU65: Harrastuskollektiivid). Silmas peab pidama seda, et need andmed kehtivad kõigi harrastusteatri kohta, sest Statistikaametil puudub eraldi loend kooliteatri juhendajatest. Põhjus, miks erialase haridusega juhendajaid jääb aastatega aina vähemaks, peitub esmalt arvatavasti rahas. Esiteks ei saa juhendajad oma tööle väärilist tasu ja teiseks riik ei toeta ega rahasta harrastusteatreid piisavalt (Arengukava 2021–2025). See tähendab, et kõigega tuleb juhendajal ise oma jõududega hakkama saada. Harrastusteatri lavastaja vastutabki tihtipeale kõige eest, alustades lavastuslikust poolest ja lõpetades transporditeenusega, sest tema taga pole professionaalset meeskonda ja süsteemi, mis teda erinevates küsimustes toetaks (Loonurm 2018). See on aga raske koorem kanda ja kõik pole selle jaoks valmis, eriti kui peab tegema mitme inimese tööd, aga palk pole selle vääriline. Nii on juhendajad murede leevendamiseks pakkunud välja, et võiks raha saamiseks projekte kirjutada või kaasata kooliteatri abistamise ka kooli käsitöö- ja tööõpetuse tunnid, kus valmistada lavastuste tarbeks kostüüme ja rekvisiite. Kui vaja, siis saab ka lastevanemate käest abi paluda ning ei tasu karta nõu küsida ka oma ala professionaalidelt, kes tihti tulevad appi juba missioonitundest. (Remiküll 2016) Kooli huviringina tegutsevad kooliteatrid on natuke paremas seisus, sest neid toetab nende tegemistes ka kool, näiteks loovutab trupile proovide tegemiseks oma ruumi, ehk nad pole oma muredega päris ükski, kuid see siiski ei too juhendajaid juurde ja seeläbi ei suurenda truppide ega harrastajate arvu.

Lisaks sellele, et juba praegu on juhendajaid vähe, on probleeme ka järelkasvuga ehk uusi erialase haridusega juhendajaid ei tule juurde (Arengukava 2021–2025). Erialase hariduse pakkumine ja seeläbi järelkasvu loomine on olnud pikemat aega Eesti kooliteatri probleem. Paljud nõukogudeajal tegutsenud truppide juhendajad olid emakeeleõpetajad, aga kirjandus ja teater vajavad erinevat lähenemist ning kirjandusõpetaja võib jääda hätta teksti ja selle sisu teatrikeelde

panemisega (Avestik 2011: 15). Aastatel 1968–1992 pakkus toonane Tallinna Pedagoogikaülikool (praegune Tallinna Ülikool) võimalust õppida harrastusteatri näitejuhiks (Ajalugu). Kui see õpe lõpetati, ei tulnud juhendajate järelkasvu enam peale. Ka kutseliste lavastajate kaasamine on keeruline, sest esiteks tuleb selle jaoks leida raha ning teiseks osutub üsna raskeks leida ühist aega inimestega, kes tegelevad teatriga hobikorras. (Loonurm 2018) Järelkasvu puudumisele püütakse leida igal moel lahendusi. Esiteks pakub Eesti Harrastusteatri Liit soovijatele enesetäiendust ja koolitusi (Kooliteater). Lisaks avati Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias 2023. aasta märtsis uus mikrokraadiprogramm „Kaasaegne tantsu- ja teatriõpetus“, kus tantsu- ja teatrihariduse praktikud saavad end täiendada (Mikrokraadiprogramm). Samuti saavad Kultuuriakadeemias lavastajaks õppijad esmased kogemused ja teadmised töötamaks erinevate kogukondadega ning kunstide ja tehnoloogia õpetaja magistriõppes on võimalik täiendada erialana õppida kooliteatri juhendajaks (Etenduskunstid; Kooliteater). Kultuuriakadeemias on veel õppekava „Kogukonnaharidus ja huvitegevus“, kus saab valida rakendusteatri suuna ning seal õpitakse draamapedagoogilist tööd laste ja noortega (Kogukonnaharidus ja huvitegevus). Ka teistele probleemidele on Eesti Harrastusteatri Liit võtnud eesmärgiks leida lahendused: olemasolevate juhendajate kaardistamine ja uute kaasamine, juhendajatele rohkemate koolituste pakkumine, riigiga ja kohalike omavalitsustega koostöö arendamine ja palju muud (Arengukava 2021–2025). Viimane on väga oluline, sest kui potentsiaalne juhendaja omandab vastava hariduse, aga teda ei toetata ei jõu ega nõuga ja eriti veel, kui ta on noor ja valdkonnas kogenematu, siis kaob tal ka igasugune motivatsioon.

Kooliteater on pika ajaloo teatri tegemise viis ja sellega tegelevad inimesed moodustavad suure kogukonna, mida tugevdavad festivalidel kooskäimised. Lisaks võimalikule hobile on kooliteater ka arendav, sest rühmana tegutsemine parandab noorte sotsiaalseid oskusi ehk oskusi inimestega toime tulla, samuti loomingulisust ehk võimet ise mõelda ja tegutseda. Olulisel kohal on ka enesekindluse ja esinemisjulguse suurenemine, eesti keele ja kultuuri hoidmine ja silmaringi laienemine. Vaatamata kõigele heale tundub, et kooliteater pole enam nii populaarne kui mõned aastad tagasi ja seda nii juhendajate kui ka harrastajate seas. Vanad juhendajad lõpetavad oma töö, kuid uusi ei tule juurde. Seda püütakse parandada, kuid olukord ei parane üleöö ning see, kas ja kui palju on erinevad abinõud vilja kandnud, selgub alles mitme aasta pärast. Kindel on aga see, et alustada tuleks potentsiaalsetele juhendajatele hariduse andmisest, millega on juba alustatud, ning neile väärilise töötasu pakkumisest.

2. HETKEOLUKORRA KAARDISTUS

Selles peatükis kaardistatakse Rakvere kooliteatri olukord. Seda tehakse esimeses peatükis käsitletud harrastusteatreid valdavatest probleemidest – erialase haridusega juhendajate vähesus, juhendajate järelkasvu puudumine ning trupptide ja teatriharrastajate vähenemine – lähtuvalt ehk uuritakse, mil määral esinevad eelnimetatud probleemid Rakveres.

2.1 Trupid

Rakvere linn asub Lääne-Virumaal Rakvere vallas. Seal elab 2022. aasta statistika järgi 15 141 inimest, kellest 2021. aasta andmete järgi 2606 on üldhariduskoolide õpilased (Rakvere). Linnas on kokku 7 üldhariduskooli ja lisaks nendele veel ka kutsekool (Koolid). Kui keskenduda täpsemalt Rakvere linna teatrihuviharidusele, siis 2022. aasta sügisel toimusid selles mõningad muutused. Rakveresse ehitati riigigümnaasium, mis tähendas, et seni gümnaasiumina tegutsenud koolid muudeti põhikoolideks. Nii muutus Rakvere Gümnaasium põhikooliks, kuid seal tegutsenud kooli näitering jäi Aili Teedla juhendamisel alles ja muutus vaid nimi: Rakvere Gümnaasiumi Teatriansambel sai Teatriansambel Vabakaks. Teedla hakkas 2023. aasta märtsis juhendama ka Rakvere Riigigümnaasiumi truppi, kuid kuna see on nii värske ja tegutsenud lühikest aega, siis seda truppi selles bakalaureusetöös ei käsitleta. Need kaks truppi on ainsad, mis tegutsevad kooli huviringina: ülejäänud kolm ühegi kooli alla ei kuulu. Jaune Kimmeli juhendatav Raja-Teeled küll kuulus endise Rakvere Reaalgümnaasiumi alla, kuid kui kool muudeti põhikooliks, siis näitering enam kooli huviringina ei jätkanud ja tegutseb nüüd Kimmeli teatristuudiona. Ülejäänud kaks Rakvere kooliteatrit pole aga kunagi kooli näiteringina tegutsenud ehk nendes – Tiina Rummi juhendatavas Rakvere Linnanoorte Näitetrupis ja Väikses Karakteris, mille juhendaja on Ivo Leek – muutusi ei toimunud.

Rakvere truppides saavad näidelda igas vanuses lapsed ja noored põhikooliõpilastest gümnasistideni välja. Vabakas ja Linnanoorte Näitetrupp on tegutsenud kauem ning Väike Karakter ja Raja-Teeled vähem ehk Rakveres on näha kooliteatrite järelkasvu. Tegelikult on Rakveres üks trupp veel, kus kooliõpilased saavad kaasa lüüa: venekeelne noorteteater Jabloko. Trupi lõi 2005. aastal Olga Zhulai, see koosnes põhiliselt Rakvere Vene Gümnaasiumi õpilastest ning laureaadi tiitlite, pea- ja eripreemiatega tulid nad tagasi nii Eesti kui ka rahvusvahelistelt

festivalidelt (Jabloko). Trupp tegutseb siiani, kuid lisaks kooliõpilastele näitlevad seal ka täiskasvanud inimesed (Teater Jabloko). Seetõttu ei saa seda kooliteatriks enam nimetada ja siinsesse analüüsi ei arvestata.

Vaadates Rakvere linna huvitegevusi, siis see nimekiri on väga kirju: saab tegeleda nii spordi, muusika, teatri, kunsti, tantsu, jooga, käsitöö, tsirkuse kui ka akrobaatikaga. Lisaks on Rakvere koolides erinevad huviringid, mille valikust saab koolinoor valida sobiva. Rakvere linna huvitegevustest moodustavad peamise osa sport ja muusika, teised valdkonnad on vähemate võimalustega esindatud. (Huviharidus ja huvitegevus) Kooliteater moodustab Rakvere huvitegevustest arvestatava osa: teatriga tegelemise võimalusi on küll vähem kui spordi või muusikaga, kuid need ongi populaarsemad huvitegevused kui teater ja kui on rohkem huvilisi, peab olema ka rohkem valikuid. Võrdluse loomiseks võib tuua paralleele Viljandi linnaga, sest seal on 2021. aasta statistika järgi põhimõtteliselt sama palju üldhariduskoolide õpilasi: Rakveres 2606, Viljandis 2616 (Rakvere; Viljandi). Viljandi linnas on koolinoortel võimalik teatriga tegeleda kuues kohas: kolmes üldharidus- ja kolmes huvikoolis (Huviharidus ja huvitegevus Viljandi linnas; Üldharidus). Viljandil on Rakvere ees väike eelis: kui Rakveres ja üldiselt Lääne-Virumaal pole juhendajaks õppimise võimalust, siis Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias saab õppida nii lavastajaks kui ka konkreetselt kooliteatri juhendajaks ehk mõned eelnimetatud erialade lõpetajad võibolla jäävadki Viljandisse. Seetõttu on seal juhendajatega veidi parem seis, mida näitab ka statistika: 2021. aastal oli Viljandi maakonnas harrastusteatri juhendajaid 27 ja Lääne-Virumaal 21 (KU65: Harrastuskollektiivid). Seega on loogiline, et Viljandis on kooliõpilastel veidi rohkem võimalusi harrastusteatriga tegelemiseks kui Rakveres, sest seal on natuke rohkem juhendajaid. Samas pole see vahe ka nii suur ja võttes arvesse Rakvere väiksust ja trupptide arvu, võib öelda, et kooliteater on Rakveres praegu heas seisus.

Rakveres on kooliteatrite arv püsinud pikka aega enam-vähem stabiilsena, see tähendab, et pole olnud suurt tõusu või langust. 1980. aastate alguses oli ainult kaks tegutsevat truppi: Valdur Liivi ja Epp Saare kooliteatrid (Avestik 2011: 73). Kui need oma tegevuse lõpetasid, tulid asemele Linnanoorte Näitetrupp, Reaalgümnaasiumi Karla ja Teatriansambel ning nüüd on Linnanoorte ja Teatriansambli kõrval kaks uut truppi. Kui vaadata harrastusteatrite arvu Lääne-Virumaal üldiselt, siis Statistikaameti andmetel on see praegu languses: 2008.–2010. aasta majandussurutise ajal oli Lääne-Virumaal truppe 22–24, kuid pärast kriisi hakkas arv kasvama ning see püüdis 2013. ja 2014.

aastal, kui truppe oli 49. Siis hakkas truppide arv jällegi vaikselt langema ning viimase löögi andis koroonapandeemia, sest kui 2019. aastal ehk enne haiguspuhangut oli Lääne-Virumaal 33 truppi, siis 2021. aastal 24. Truppide arv ei vähene ainult Lääne-Virumaal, vaid üle Eesti. (KU65: Harrastuskollektiivid) Eelnevast on näha, et harrastusteatri tegevus ja üleüldiselt huvitegevused on mõjutatud ühiskonnas toimuvast ehk kui on rasked ajad, puudutab see kõiki valdkondi. 2010. aastate alguses pärast raskeid aegu loodi palju uusi truppe, kuid teises pooles hakkas truppide arv juba vaikselt langema, kuid mitte drastiliselt. Kui tuli koroonapandeemia, siis oli nii üld- kui ka huviharidus raskes seisus, sest kokku ei tohtinud saada ning siis langes truppide arv veelgi. Arvatavasti on truppe nüüdseks veelgi vähem, võttes arvesse praegust kriisi, kus kõik on kallis, kuid väljas lageda taeva all etenduse proovi ei tee. See mõjub aga mõnedele truppidele rängalt, sest kõik ei suuda kasvõi kõrgete rendihindadega kaasas käia. Lisaks pannakse maapiirkondades koole ja rahvamajasid kinni ehk truppidel polegi kuskil koos käia. Seevastu Rakvere kooliteatreid pole rasked ajad heidutanud, sest kõik, kes tegutsesid enne pandeemiat, tegutsevad ka praegu, kuid eks linnas ongi truppidel paremad võimalused „ellu jääda“ kui linnast väljas, sest seal kultuurimajade ja koolide sulgemise ohtu pole ning ka huvilisi on rohkem. Rakveres on küll mõningad muudatused toimunud, kuid need ei ole kooliteatri tööd peatanud. Näiteks Rakvere Gümnaasium muudeti Rakvere Vabaduse Kooliks, kuid Teatriansambel saab seal sama juhendaja käe all edasi tegutseda. Ka Jaane Kimmeli juhendatav Raja-Teeled ei ole enam Rakvere Reaalkooli huviring, vaid tegutseb eraldi teatristuudiona. Küll aga leiavad 2023. aasta sügisel aset mõningad muudatused Rakvere kooliteatrites. Nimelt lõpetab Raja-Teeled oma tegevuse, kuid Rakvere Riigigümnaasiumis alustas 2023. aasta kevadel tegevust uus näitering Teedla juhendamisel. Seega lõpetab üks kooliteater oma töö, kuid selle asemele tuleb uus ja nii jääb truppide arv samaks.

2.2 Harrastajad

Nagu esimeses peatükis selgus, siis kooliteatriga tegelevate õpilaste arv väheneb iga aastaga ja seda ka Lääne-Virumaal. Lääne-Virumaal tegeleb 2021. aasta andmete järgi harrastusteatriga 91 last ja 79 noort, samas kui 2020. aastal olid nendeks arvudeks 146 ja 107 ehk aasta jooksul vähenes laste arv 55 ja noorte arv 28 võrra (KU62: Rahvakultuuri harrastajad). See on loomulik, et toimub põlvkondade vahetus ehk kui ühed lõpetavad kooli ja sellega koos kooliteatris osalemise, tulevad uued asemele ja lahkujate-tulijate arv ei pruugi olla igal aastal tasakaalus. Samas pole harrastajate vähenemine mitte viimase aja nähtus, vaid see on toimunud juba pikemat aega. Selle peatamiseks

on üsna raske midagi ette võtta, sest muusika, kunst ja sport on alati olnud populaarseimad huvitegevused ja kooliteatril on raske nendega võistelda ja enda juurde huvilisi meelitada. Võibolla peitub harrastajate vähenemise põhjus ka selles, et kui varem oli vähem huvitegevusi, aga noor tahtis ikkagi kuskil pärast kooli käia, läks ta näiteringi ja mitte nii väga suure teatrihuvi, vaid pigem seltskonna pärast ja et oleks kuskil käia. Nüüd, kui huvitegevuste valik on suurem, võib oletada, et praegu käivadki kooliteatris sellest tõsiselt huvituvad lapsed ja noored. Ka Rakveres pakuvad konkurentsi paljud teised huviringid ning ka seal on kooliteatris käijate arv pisut vähenenud. Teatriansamblil on võrreldes 2019. aastaga osalejaid vähemaks jäänud, kuid Väiksesse Karakterisse on lapsi veidi juurde tulnud (Tähetunni jäädvustused). Raja-Teeledes on noori vähemaks jäänud, kuid see on tingitud sellest, et Jaune Kimmel ei võtnud uusi õpilasi juurde (Kimmel 2023). Ka Linnanoortes on lapsi vähemaks jäänud, sest kui vahepeal juhendas Rumm nii põhikooli- kui ka gümnaasiumitruppi, siis nüüd teevad nad tööd ühes trupis, sest lapsi pole enam nii palju (Rumm 2023). Seega pole mingit drastilist vähenemist küll toimunud, aga natuke vähemaks on inimesi ikkagi jäänud, kuid nagu mainitud, on see praegusel ajal paratamatu.

2.3 Juhendajad

Lisaks truppide ja harrastajate vähenemisele seisab harrastusteater silmitsi ka erialase haridusega juhendajate vähenemisega. Juhendajate arv on alates 2016. aastast kogu Eesti arvestuses järjepidevalt langenud. Lääne-Virumaal on harrastusteatri juhte 2021. aasta statistika järgi 21. Sellest ettepoole jäävad Harju, Tartu, Võru, Viljandi ja Pärnu maakond ehk Lääne-Virumaa asub oma juhendajatega maakondade lõikes umbes keskel. (KU65: Harrastuskollektiivid) Mis puutub erialasesse haridusse, siis 2021. aastal oli Eestis 1264 erialase haridustasemega rahvakultuurikollektiivide juhendajat. Neist enim oli kõrgharidusega ja sealt edasi tulid keskeriharidusega, kursustel osalenud ja kutseharidusega juhendajad. Kõige rohkem erialase haridusega juhendajaid on Harju maakonnas, sellele järgnesid Võru, Tartu ja siis juba Lääne-Viru maakond 113 juhendajaga ja neist pooled on erialase kõrgharidusega. (KU69: Rahvakultuurikollektiivide juhendajad) Lääne-Virumaal pole olnud ei minevikus ega pole ka praegu palju võimalusi kõrghariduse omandamiseks. Varem asus Rakveres küll Tallinna Ülikooli Rakvere Kolledž, kuid 2019. aastal pandi see kinni ning seal ei saanud õppida ühelgi kultuuriga seotud erialal (Viita-Neuhaus 2019). Ainukesed Lääne-Virumaal asuvad kõrgkoolid on Tallinna Tehnikakõrgkooli Teenusmajanduse instituut ja Sisekaitseakadeemia Väike-Maarja Õppekeskus

(Üldharidus ja kõrgkoolid). Nagu nende nimedki ütlevad, pole neil rahvakultuuriga mingit seost. Seega on praegused Lääne-Virumaa kollektiivide juhendajad pidanud haridust omama mujal, aga tulnud Lääne-Virumaale kas siis tagasi või hoopis uustulnukana ja kindlasti on mõned jäänud ka suurematesse linnadesse, sest seal on paremad võimalused sobiva töö leidmiseks.

Rakvere kooliteatrite juhendajate seas on nii erialase kui ka muu haridusega eestvedajaid. Nii Teedla kui ka Rumm on mõlemad lõpetanud kõrgkooli näitejuhi erialal: esimene 1992. aastal Tallinna Pedagoogilises Instituudis ja teine 1987. aastal Viljandi Kultuurikoolis. Teedlal on ka kutselises teatris lavastamise kogemus, kui ta 2008. aastal tegi Ugalas suvelavastust „Ühes Eesti teises linnas“. (Avestik 2011: 183; 73; 185) Kimmeli ja Leegi näitejuhtimise kõrgharidust pole ja nad on oma teatrilased teadmised omandanud muul moel. Leek on igapäevaselt ettevõtja, kuid ta on läbinud erinevaid kursusi seoses näitekunsti ja noortetöoga (Ivo Leek a.). Kimmel õppis Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias, mille ta lõpetas 2017. aastal, näitleja erialal ning alguses ta toetuski näiteringitöös teatrikooli esimese aasta õppetöole. Ka temal on kogemus professionaalsete näitlejatega lavastamisest, sest 2022. aastal esietendus tema lavastatud „Ki(i)vi südamel“. (Jürgenson 2023: 127) Seega jagunevad Rakvere kooliteatrite juhendajad pooleks: kahel on näitejuhtimise kõrgharidus ja kahel mitte, kuid vajalikud teadmised on neil kas siis kursustel või teatrikoolis omandatud. See ei tähenda, et ühed oleksid kuidagi paremad kui teised, sest kuigi Kimmeli ja Leegi pole näitejuhtimise haridust, tegelevad nad ise näitlemisega: Kimmel Rakvere Teatris ja Leek täiskasvanute harrastusteatris Karakter. See annab juhendamisel võibolla just väikse eelise, kui sa oled juhendatava olukorras varem olnud, sest sa tead, kuidas peaks soovitusi andma, et teine inimene sellest aru saaks.

Kui Rakvere juhendajatel professionaalsusega probleeme pole, siis järelkasvuga küll. Rakveres on kaks pikaajalise kogemusega juhendajat ehk Teedla ja Rumm ja kaks uut juhendajat ehk Kimmel ja Leek ja praegu on juhendajaid piisavalt. Kimmel aga lõpetab 2023. aasta sügisest juhendamise ja millalgi teevad ka Teedla ja Rumm juhendamise lõpparve, kuid kas nende asemele tulevad uued tegijad, on küsitav. Harrastusteatrid seisavadki silmitsi järelkasvu puudumisega ja see võib mingi aeg muutuda ning peab lootma, et uued juhendajad leiavad tee ka Lääne-Virumaale ja Rakveresse.

Praegu on Rakvere kooliteater heas seisus, sest truppe on piisavalt ja vaatamata ühiskonnas toimuvale pole neid vähemaks jäänud ning juhendajad on professionaalsed. Rakvere kooliteatri tulevik aga nii kindel pole, sest puudu jääb juhendajate järelkasvust ja kooliteatris käijaid on samuti natuke vähemaks jäänud. Need probleemid esinevad ka teistes Eesti harrastusteatrites ning nendest tingituna seistakse silmitsi truppide vähenemisega. Olukorra parandamiseks peaks arvatavasti alustama uute juhendajate koolitamisega ehk järelkasvu loomisega, sest kui on noored hakkajad juhendajad, kes jaksavad kooliteatri vedurit kanda, loovad uusi truppe ning võibolla muudavad kooliteatri kuidagi atraktiivsemaks, siis küll tulevad ka huvilised.

3. KOOLITEATER RAKVERES

Selles peatükis keskendutakse konkreetselt Rakvere neljale kooliteatrile ja tehakse ülevaade nende tegevusest. Iga trupi juures on välja toodud, millistel festivalidel on nad viimasel viiel aastal käinud ja milliseid tunnustusi sealt saanud. Selle eesmärk on näidata, kuidas neil on viimastel aastatel läinud ja mille poolest nad silma paistavad. Kuna kooliteater arendab õpilasi, siis selles peatükis uuritakse, milliseid pedagoogilisi ja kunstilisi põhimõtteid juhendajad kasutavad noorte arendamiseks ehk kuidas täidetakse kooliteatri eesmärged. Selle jaoks viidi iga Rakvere trupi juhendajaga läbi intervjuu, mis keskendus põhiliselt lavastusprotsessile, kuid küsimuste koostamisel peeti silmas ka kooliteatri eesmärged.

3.1 Teatriansambel Vabakas

Rakvere Gümnaasium alustas oma tööd aastal 1912 Rakvere Poeglaste Gümnaasiumina. Kool tegutses gümnaasiumina 2022. aasta 1. septembrini, pärast mida muudeti see riigigümnaasiumi tulekuga põhikooliks, mis sai nime Rakvere Vabaduse Kool. (Kooli ajalugu) See aga ei lõpetanud Gümnaasiumi pikka kooliteatritraditsiooni: Aili Teedla juhendatavast Rakvere Gümnaasiumi Teatriansamblist sai Teatriansambel Vabakas. Ka trupi koosseis ei muutunud, sest kui varem oli trupis nii põhikooli- kui ka gümnaasiumiealisi, siis pärast põhikooliks muutumist said gümnaasistid näiteringis jätkata, kuid pärast nende lõpetamist jäävad truppis vaid põhikooliealised.

Nii nagu kool, on ka selles tegutsev näiteringi traditsioon pika ajalooga. Teatriharrastus sai seal alguse 1920. aastatel, mis sõja ajal katkes, kuid pärast seda sai see sisse suurema hoo. Aastatel 1974–1984, kui kooliteatrit juhendasid tollased Rakvere Teatri näitlejad Linda ja Rein Olmaru, osutus teatriharrastus väga menukaks: 10 aasta jooksul võttis sellest osa umbes 150 õpilast, lavale toodi 18 lavastust ning ülevaatusel ja vabariiklikel konkurssidel saavutati häid kohti. (Kirsi jt 1997: 60; 61) Pärast Olmarude näiteringi oli Gümnaasiumi teatriharrastuses pikk vahe sees, enne kui 2001. aastal lõi Aili Teedla, kes on lõpetanud Tallinna Pedagoogilise Instituudi näitejuhtimise erialal ja kes enne juhendas koos Tiina Rummiga Rakvere Linnanoorte Näitetruppi, Rakvere Gümnaasiumi Teatriansambli (nüüd Teatriansambel Vabakas) (Avestik 2011: 183). Teatriansambel pidi algselt olema ühekordne projekt: trupp pandi kokku Rakvere Gümnaasiumi noortest, kes tahtsid osaleda Betti Alveri luulepäevadel. Selle jaoks valminud lavastus „Kas leiate

üles...“ läks publikule aga korda, sest sealt naaseti laureaadi tiitliga, ning Teedlale tehtigi ettepanek teha oma trupp ehk algselt ühekordsest projektist sai siiani tegutsev kooliteater. Sealt edasi saatis Teatriansamblit edu: 2002. aastal saavutas trupp Saaremaa Miniteatripäevadel samuti laureaadi tiitli, lisaks publikupreemia ning Teedla pälvis parima juhendaja tiitli ja sama aasta luulepäevadel said nad esimese Grand Prix ehk aasta jooksul suutis trupp uustulnukana end tõestada. (Teedla 2012: 150; 151)

Teatriansambel käib igal aastal festivalidel ning neil läheb seal hästi. Viimasel viiel aastal ehk aastatel 2018–2022 on neil kõige paremini läinud Betti Alveri luulepäevadel, sest sealt nad tulid igal aastal tagasi auhinnaga: 2018. aastal said nad lavastuse „Sina pead kandma maailma“ eest Grand Prix, järgmisel aastal saavutasid lavastuse „Kui suureks Sina ennast pead?“ eest laureaadi tiitli, eri- ja näitlejapreemiad ning viimasel kolmel aastal tulid tagasi samuti eri- ja näitlejapreemiatega (Tähetunni ajalugu). Saaremaa Miniteatripäevadel, mis toimusid viimati 2021. aastal, osalesid nad viimasel viiel toimumisaastal ehk aastatel 2016–2019 ja 2021 neljal korral ning kõigilt naasid tunnustusega: 2016. aastal said lavastuse „Naabrivalve“ eest laureaadi tiitli, 2017. ja 2018. aastal eripreemia ning 2019. aastal tunnustas õpilasžürii ühte näitlejat (Saaremaa Miniteatripäevad). Kooliteatrite kõige tähtsam festival on kindlasti riiklik festival, kus Teatriansambel saavutas viimati laureaadi tiitli 2016. aastal lavastusega „Naabrivalve“. Viimasel viiel toimumisaastal ehk aastatel 2017–2020 ja 2022 osales trupp seal kolmel korral ning nendest kahel, 2019. ja 2022. aastal, tulid tagasi näitlejapreemiatega. (Eesti Kooliteater) Teatriansambel paistab eelkõige silma oma eripreemiatega, sest näiteks ainuüksi luulepäevadelt on nad viimasel viiel aastal tulnud tagasi nelja eripreemiaga. Neid on tunnustatud nii lavakujunduse kui ka näiteks huumori, kuid enim muusikalise kujunduse ja eriti laval musitseerimise eest (Tähetunni ajalugu; Saaremaa Miniteatripäevad). Teatriansambli on vähe lavastusi, kus keegi ei laulaks või ei mängiks mingit pilli ning sellega nad kindlasti eristuvad teistest.

Oma stuudiotöös ehk proovides, kus nad ei tegele parasjagu uue lavastusega, teevad nad erinevatel teemadel etüüde ja improvisatsioone (Teedla 2023). See on oluline just õpilaste loomingulisuse arendamiseks, kus nad saavad oma fantaasia välja lasta. Teatriansambel ei saa keskenduda ainult lavastustele, sest kuna ta on kooli huviring, siis erinevatel kooliüritustel oodatakse alati ka Teatriansambli etteasteid. See võib vahel röövida lavastuse loomiseks vajalikku aega, kuid samas rakendab Teedla ürituste etteastete tegemiseks samu meetodeid, mis lavastustegi puhul. Nii

võidavad sellest noored, kes saavad erinevatel teemadel kas siis lavastuse või koolikontserdi tarbeks etüüde teha. Intervjuule eelnenud proovis oligi trupil käsil kooli kevadkontserdi jaoks vahesketšide loomine. Teedla moodustas õpilastest kaks rühma, mõlemas rühmas oli viis inimest, ning andis teema, millele etüüdid pidid vastama. Kahel rühmal oli nende väljamõtlemiseks aega maksimaalselt 10 minutit, pärast mida nad kandsid need laval ette. Mitme etüüdi puhul oli Teedla nendega rahul ja tundus, et need lähevad kontserdil ettekandmisele.

Lisaks loomingulisusele aitab kooliteater suurendada õpilaste esinemisjulgust ja enesekindlust. Esinemisjulgus suureneb kogemuste kaudu ehk mida rohkem on esinemise kogemust, seda julgemaks õpilane iga korraga muutub. Kooliteatris esinetakse palju nii festivalidel kui ka proovides üksteise ees etüüde tehes ning konkreetselt Teatriansambel veel ka kooliüritustel. Enesekindluse suurenemisel mängib olulist rolli see, et kooliteatris valitseb toetav ja julgustav atmosfäär. Kui koolitunnis ei julgeta vahepeal võibolla kaasa rääkida, sest kardetakse, et öeldakse midagi valesti, siis kooliteatris pole õiget või valet ja seal saavad kõik vabalt end väljendada ning nad ei pea kartma teiste arvamust. Juhendaja roll ongi luua turvaline keskkond, kus õpilane julgeks end väljendada ja kus ta saaks end arendada (Rumm 2023). Nii enesekindlus, esinemisjulgus kui ka teised kooliteatris arenevad pädevused ei jää muidugi ainult näiteringi, vaid need kanduvad edasi ka sellest väljapoole ehk õpilane on klassi ees esinedes veidi julgem, ta ei karda tunnis kaasa rääkida ja palju muud.

Teatriansambel on teinud nii omaloomingut kui ka võtnud aluseks kindla autori ning eelkõige on selleks eesti autor (Saaremaa Miniteatripäevad). Kirjandus mängib olulist rolli eesti keele ja kultuuri hoidmisel ning üldiselt silmaringi laiendamisel. Teedla pakub pigem ise materjali välja, võttes arvesse enda maitset ja mis noortele võiks meeldida ning siis nemad otsustavad, kas jääb Teedla valitud materjal või mitte. Ta ei julge väga raskeid materjale ja sealhulgas klassikat võtta, sest ta kardab, et ta enda ja noorte jõud ei käi üle. Ta sooviks noortelt materjali osas rohkem soovitusi saada, kuid praegusel momendil neid väga palju ei tule. (Teedla 2023) Arvatavasti on üheks põhjuseks see, et trupis on praegu valdavalt põhikooliealised ning nad pole nii palju lugenud – kui mitte vabatahtlikult, siis vähemalt kohustusliku kirjanduse raames – kui gümnaasiumiealised. Seevastu lavastusliku poole pealt räägivad noored palju kaasa. Pärast teksti valikut, selle koos analüüsimist ja õpilastelt heakskiidu saamist hakatakse lavastusega tööle ning siis laseb Teedla noortel konkreetseid stseene või dialooge improviseerida. Vahepeal on noorte mõtted ja ideed

paremad kui Teedlal, aga vahel jääb midagi puudu, kuid oluline on see, et noored saavad kõigepealt ise katsetada ja proovida. Ka kostüümide, muusika, rollijaotuse ja lavakujunduse koha pealt räägivad õpilased kaasa. (samas) Kaasarääkimise ja improviseerimise võimalus on jällegi oluline õpilaste loovuse arendamisel.

Kooliteater on oluline ka õpilaste sotsiaalsete oskuste ehk teistega toime tulemise oskuste arendamisel, kuna töötatakse rühmas ja seal peab oskama üksteisega suhelda ja käituda. Kooliteatri kontekstis võib neid nimetada ka meeskonna- või rühmatöö oskusteks. Sotsiaalsed oskused arenevad kogemuste kaudu ehk kooliteatri puhul pigem trupisiseselt ning seega ei saa juhendaja nendes asjades väga palju kaasa rääkida. Teatriansambelis saavad õpilased praegu omavahel hästi läbi. Varem on Teedla õpilaste omavahelisi suhteid parandama hakanud, aga siis tundnud, et ta tegi asja ainult hullemaks. Küll aga proovib ta stuudiotöös rühmi moodustades erinevaid inimesi ühte punkti panna, et mingeid kindlaid omavahel suhtlevaid õpilasi laiali ajada. (samas)

Festival pole ainult oma loomingu näitamise koht, vaid see on lisaks arendav ja silmaringi laiendav ning seda nii õpilastele kui ka juhendajatele. Juhendajad võiksid Betti Alveri luulepäevadelt ja vabariiklikult festivalilt saada paberi, et nad on käinud 3-päevasel koolitusel, sest see ongi nagu koolitus. Esiteks saavad õpilased seal näha teisi truppe, nende taset ja ammutada inspiratsiooni ning teiseks saavad juhendajad žüriilt vajalikku tagasisidet. Lavastusprotsessis olles ei pruugi juhendaja vigadele niivõrd tähelepanu pöörata ning siis on hea, kui keegi hiljem põhitõed meelde tuletab. (samas)

Teatriansambelis on olulisel kohal erinevatel teemadel etüüdide ja improvisatsioonide tegemine, mida rakendatakse nii lavastuse kui ka kooliürituste etteastete jaoks ja sel moel saavad õpilased arendada oma loovust.

3.2 Rakvere Linnanoorte Näitetrupp

Teine Rakveres tegutsev kooliteatritrupp on Rakvere Linnanoorte Näitetrupp. Nad tegutsevad Rakvere Kultuurikeskuses ning juhendajaks on Tiina Rumm. Rumm, kes kõpetas 1987. aastal Viljandi Kultuurikooli näitejuhi erialal, läks 1988. aastal tööle Rakvere Rajooni Kultuurimajja ja asus seal tööle lastesektori juhatajana, kus tal tekkis soov teha oma trupp (Avestik 2011: 73). 1988.

aastal kutsuski ta kokku noored, kellega algselt tehti stuudiotööd ja sisustati kultuurimaja pühapäevaseid lastehommikuid ja kellega hiljem hakati lavastusi looma ning 1993. aastal nimetatigi kultuurimaja näitering Rakvere Linnanoorte Näitetrupiks (Linnanoorte Näitetrupp).

Nende esimene rohkelt tunnustust saanud lavastus oli Dostojevski „Valged ööd“, millega nad esinesid 1998. aastal Tartus vabariiklikul festivalil (Avestik 2011: 75). Seal sai see peapreemia ning ka parima naisnäitleja auhind läks lavastuses Nastenkat kehastavale näitlejannale (Kapstas 1998). Lisaks Eesti festivalidele on trupp osalenud ka rahvusvahelistel teatrifestivalidel: 1999. ja 2008. aastal Gattšinas ja 2000. aastal Riias (Linnanoorte Näitetrupp). Kui keskenduda aga Eesti festivalidele, siis nii nagu Teatriansambel, on ka nemad osalenud peaaegu igal aastal luulepäevadel ja Miniteatripäevadel. 2000. aastate algus oli neil väga edukas, sest mitmel aastal nad naasid Alveri luulepäevadelt eripreemiaga ja 2009. aastal said laureaadi tiitli lavastuse „Naaber“ eest. Viimase laureaadi tiitli pälvisid nad 2017. aastal lavastuse „Allikal“ eest. Viimasel viiel aastal ehk aastatel 2018–2022 osalesid nad luulepäevadel neljal korral ning nendest ühel ehk aastal 2020 tunnustati üht noort näitlejapreemiaga. (Tähetunni ajalugu) Saaremaa Miniteatripäevadel läks neil 2000. aastate alguses samuti väga hästi, sest kahel järjestikusel aastal, 2000. ja 2001. aastal, said vastavalt laureaadi tiitli ja Grand Prix. Viimati sai trupp laureaadiks aastal 2012 lavastusega „Shakespeare'i kogutud teosed (lühendatult)“. Viimasel viiel toimumisaastal ehk aastatel 2016–2019 ja 2021 osales trupp Miniteatripäevadel neljal korral ja nendest ühel, 2018. aastal, sai üks näitleja parima naisnäitleja tiitli ja teisel, aastal 2019, tõid nad koju eripreemia audiovisuaalse kujunduse eest. (Saaremaa Miniteatripäevad) Kooliteatrite riiklikul festivalil jääb viimane laureaadi tiitel aastasse 2012, kui lisaks Miniteatripäevadele võidutses trupp lavastusega „Shakespeare'i kogutud teosed“ ka riigifestivalil (Põldma 2012). Viimasel viiel toimumisaastal ehk 2017–2020. ja 2022. aastal on trupp osalenud vabariiklikul festivalil kahel korral ja mõlemalt, 2018. ja 2022. aastal, naases näitlejapreemiatega (Eesti Kooliteater). Kui vaadata, kuidas Linnanoorte Näitetrupil on viimastel aastatel festivalidel läinud, siis nende puhul jäävad silma tugevad näitlejad, sest nad tulevad tihti tagasi näitlejapreemiatega. Seega kui Teatriansambel paistab silma oma muusikaliste etteastete poolest, siis Linnanoorte trumbiks on silmapaistvad näitlejad.

Harrastusteatrites jääb osalisi vähemaks, mis kajastub ka Linnanoortes. Praegu on trupis noored vanuses 12–18 ning nad teevad tööd ühes koosseisus, kuid veel mõni aeg tagasi juhendas Rumm nii gümnaasiumi- kui ka põhikoolialiste truppi, sest noori oli nii palju. Osalejate arv ongi aastati

erinev, sest algusajal oli ainult üks trupp, kuid pärast Dostojevski „Valgeid öid“ oli trupis järsku 53 inimest ning siis alustati töötamist kahes koosseisus. (Rumm 2023) Veel 2022. aasta kevadel toimunud kooliteatrite vabariiklikul festivalil osales Rumm Linnanortega nii põhikooli- kui ka gümnaasiumiastmes (Eesti Kooliteater). Praegu on trupis inimesi umbes 15 ning sellise suurusega koosseisu on võimalik hallata (Rumm 2023).

Oma stuudiotöös teevad nad erinevaid teatrimänge, mis hõlmavad nii lavakõnet, liikumist, partneri- ja ruumitunnetust kui ka näitlejameisterlikkust. Nii nagu Teatriansamblil, on ka Linnanorte stuudiotundides olulisel kohal erinevad etüüdid ja improvisatsioonid. Need kanduvad edasi ka lavastusprotsessi ehk kui tekst on olemas, õpilastelt heaks kiidetud ja läbi analüüsitud, siis laseb Rumm õpilastel kõigepealt ise teha ja sealt hakkab tema fantaasia tööle. Ta ootab, et esimene pakkumine, mida laval teha, tulekski õpilastelt endilt. Nii kannavad iga stseeni ette kõigepealt noored ja pakuvad välja, mis seal võiks olla, ja kui nad jäävad hätta, siis alles sekkub Rumm oma ideedega. (samas) See, kui noortel lastakse ise mõelda ja improviseerida, on nende arengu seisukohalt väga oluline vastupidiselt sellele, kui juhendaja järgib ainult enda visiooni ja ta ei küsi ega kuula noorte ettepanekuid.

Kui Teedla pole klassikat aluseks võtnud, siis Rumm küll, näiteks Tammsaaret, Dostojevskit või Shakespeare'i (Saaremaa Miniteatripäevad). Valdavalt on neil aluseks konkreetne näidend või tekst, mille Rumm on ise välja pakkunud ja noored kas siis heaks kiitnud või maha laitnud, sest – nagu mainis Teedlagi – noored loevad vähe ja nad ei tule võibolla selle peale, mida valida. Ka rollijaotuse pakub välja pigem Rumm ning kui noored on olnud trupis pikemat aega, siis ta vaatab, et neil oleks erinevatel aastatel erineva suurusega rollid. Kostüümide, lavakujunduse ja muusika koha pealt on Rummil tavaliselt mingi enda ettekujutus, mille ta pakub välja ja see läheb arutlusele. Praegu käsil oleva lavastuse juures, mis räägib noorte vaimsest tervisest, teeb ta erandi, sest noored loeid ise teksti ning ka muu lavastusse puutuv on nüüd noorte endi peal. (Rumm 2023) See on neile väga õpetlik ja vajalik proovikivi, sest esiteks see arendab jällegi nende loominguulisust, kuid samas parandab ka rühmatöö oskusi. Kui mitmel inimesel on näiteks muusika koha pealt erinevad ideed, siis nad peavad jõudma kuidagi kompromissini ning see kätkeb endas läbirääkimis- ning kuulamis- ja ka analüüsisioskust. Kompromissini on kindlasti lihtsam jõuda siis, kui inimesi erinevate arvamustega on vähem. Seega kui õpilaste vähenemine kooliteatris ei mõju kooliteatri tulevikule hästi, siis meeskonna toimimisele tuleb see kasuks.

Linnanoorte trupis saavad noored praegu omavahel läbi ja kui pole saanud, aitab rääkimine ja seda samuti kohalkäimise ja distsipliini kohta. Rummile on oluline see, et proovides ei tohi olla mingeid tülisid. Kui õpilaste omavahelised suhted aga nii head pole, siis ühendavad truppi ekstreemsed tingimused ehk festivalidel ja suvelaagris käimised, kus peab mitu päeva pead-jalad koos olema. (samas) Sellised koosviibimised tulevad sotsiaalsete oskuste arendamisele kasuks, sest ööbitakse klassiruumides ja suvelaagris telkides, kus ruumi on vähe ehk teistega peab palju arvestama, kõigi vajadusi austama ja palju muud. Lisaks trupi ühendamisele on festivalid olulised ka „oma mina“ paika panemiseks ja endas selgusele jõudmiseks. End teistega võrreldes saab noor aru, kas ja kuidas end arendada või kas üldse teatriga jätkata. (samas) Kui näiteks noor näeb teiste entusiasmi, mis tal endal puudub, siis see aitab tal endalt küsida, kas see ikka on tema ala. Samas kui noor tahab teatriga jätkata ja kui ta näeb teiste trupptide noorte taset, annab see talle indu ja julgust end aina paremaks arendada.

Linnanoorte trupis on olulisel kohal etüüdid ja improvisatsioonid. Samuti on noortele arendav see, kui anda neile mõneks ajaks juhendaja roll ehk nad peavad vastutama kõige eest, alustades materjalist ja lõpetades lavakujundusega, sest see arendab nende loomingulisust, aga ka meeskonnatööd.

3.3 Väike Karakter

Väike Karakter on Rakvere Kultuurikeskuses tegutsev näitering, mida juhendab Ivo Leek ning mis loodi 2015. aastal (väikeKaRakTer). Truppi kuulub praegu 9 õpilast vanuses 12–16 (Leek 2023). Lisaks näiteringi juhendamisele on Leek ka Rakveres tegutseva täiskasvanute harrastusteatri KaRakTer näitleja ja juht (Ivo Leek b.). Väikese Karakteri juures on eriline see, et nad ei keskendu ainult lavastuste tegemisele, vaid nad proovivad kätt ka muudes asjades. Näiteks 2019. aastal valmis neil lühifilm „Hundi mäng“, mis sai 2020. aasta Rakvere Gümnaasiumi Filmifestivalil õpilaskategoorias 1. koha ja 2021. aastal osalesid nad kuuldemängude festivalil „Pind kõrva“ kuuldemänguga „Kits, kes tahtis jõekaldal limonaadi juua“ ning see sai õhtujutu preemia (Näitering Väike Karakter).

Oma esimese lavastusega võtsid nad osa ettevõtlusteatri festivalilt 2016. aastal. Väike Karakter osales seal lavastusega „Ühe kuuse lugu“ ning see sai publiku lemmikuks. (Mis me teeme) Sealt alates ongi nad osalenud erinevatel kooliteatritele suunatud festivalidel. Betti Alveri luulepäevadelt on nad osa võtnud viimasel kolmel aastal ning kõigilt on nad tagasi tulnud auhinnaga: 2020. aastal sai üks näitleja näitlejapremia, 2021. aastal said kaks näitlejat kokkumängu eest preemia ja 2022. aastal tunnustati neid muusikalise kujunduse eest (Tuulelaste ajalugu; Tähetunni ajalugu). Saaremaa Miniteatripäevadel pole trupp käinud, sest see oli suunatud vanemale astmele, kuhu nemad ei kuulu. See-eest on nad osalenud festivalil Väike Lava, kust mõlemalt osalemisaastalt, 2016. ja 2018., tulid koju auhindadega: esimesel aastal sai üks näitleja tunnustuse, lisaks trupipremia ja auhinna muusikakasutuse ja lavakujunduse eest ning teisel aastal tuli üks näitleja tagasi jällegi näitlejapremiaga (Väike Lava). Kooliteatrite vabariiklikul festivalil on nad osalenud ühel aastal, 2022, ning siis nad tunnustust ei saanud (Eesti Kooliteater). Nad on festivalidel käinud üsna vähe, kuid see on ka loomulik, sest trupp on tegutsenud võrreldes Teatriansambli ja Linnanoortega lühikest aega. Kui nad aga kuskil osalevad, siis eelkõige tulevad nad tagasi näitlejapremiatega, mis näitab nagu Linnanoortegi puhul, et trupis on tugevad näitlejad.

Nii nagu Teedla ja Rumm, keskendub ka Leek stuudiotöös mängudele, improvisatsioonidele ja etüüdidele. Iga tund nad tegelevad kindla teemaga, näiteks teksti andmine või kehaline eneseväljendus. Leek kaasab, nagu ka teised juhendajad, õpilasi võimalikult palju lavastusprotsessi, alustades repertuaarivalikuga, stseenide lahendamisega ja lõpetades kostüümidega. (Leek 2023) Lisaks sellele, et õpilased saavad nii oma loovust kasutada, on see oluline ka selleks, et õpilastele lõpptulemus ehk lavastus meelepärane oleks ja et nad tahaksid selles üldse osaleda. Juhendaja küll püüab eeldada, mis noortele meeldib, kuid kui õpilased ise kaasa räägivad, saab selles olla kindel ning siis on ka noortel suurem tahtmine, huvi ja motivatsioon lavastusega tegeleda. Nii lähtuski Leek praegu töösoleva lavastuse jaoks materjali valimisel ainult noortest. Trupp on käinud rohkem Alveri luulepäevadel, kus on kindel teema ja autor ette antud ehk peab lähtuma etteantud materjalidest. Nüüd tahtsid lapsed aga ise materjali osas kaasa rääkida, et teha veidi lihtsamal ja lõbusamal teemal lavastus. Nii otsis Leek noortest lähtuvalt materjali ja pärast koos lugemist, analüüsimist ja ühist otsustusprotsessi osutus valituks Mika Keräneni „Varastatud oranž jalgratas“. (samas)

Kui lavastuse alusmaterjal on noortele meelepärasem, räägivad nad lavastuse teiste detailide juures rohkem kaasa. Luulelavastuste puhul jaotas pigem Leek rollid ning tegi ettepanekud kostüümide, muusika ja lavakujunduse kohta. Nüüd, kui materjali initsiatiiv tuli lastelt, räägivad nad lavastuse juures palju rohkem kaasa, sest nad saavad materjalist paremini aru ja oskavad omi ideid pakkuda. Nii pakkusid nad välja, kes võiks keda mängida ning ka muude asjade koha pealt teevad rohkem ettepanekuid. See, et noored pakuksid välja oma visiooni, on Leegile oluline ja seepärast laseb ta lastel palju lavastuses improviseerida. Tal on endal küll struktuur olemas, kuid et see sisukamaks muuta ja et ideest lõpuks lavastus valmiks, vajab ta noorte ettepanekuid. Kui mingi koht tundub igav, siis ta laseb lastel sinna midagi improviseerida ning siis tulevad neilt head lahendused, mille peale Leek võibolla ise ei tulekski. (samas)

Väikses Karakteris on laste omavaheline läbisaamine hea, mida parandab festivalidel käimine, kus trupp on ühise eesmärgi nimel väljas ja see tugevdab meeskonda, parandab suhteid ning läbisaamist. Samuti korraldab Leek ühiseid väljasõite, et saada keskkonnast välja ja et jällegi hoida truppi ühtsena. (samas) Juhendaja ei saa õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamisele väga palju kaasa aidata, kui ainult rääkimisega, sest see toimub noorte endi vahel ning kui trupis on juba põhikooli- või gümnaasiumiealised, siis on eeldatav, et nad oskavad teistega suhelda ja käituda, et tagada hea ja ühtne meeskond. Küll aga saab juhendaja luua truppi ühendava keskkonna kas siis näiteks festivali või muu väljasõidu näol.

Õpilase arengu seisukohalt on oluline, et ta saaks lavastuse juures oma ideid pakkuda. Kui lavastuses käsitletav teema noort ei kõneta, siis ta ei oska ega taha ka lavastusse puutumas kaasa rääkida ehk seetõttu on tähtis, et juhendaja lähtuks materjali valikul noortest.

3.4 Raja-Teeled

Raja-Teeled on Jaune Kimmeli juhendatav kooliteater, mille algus peitub Rakvere Realgümnaasiumi trupis Väike-Karla. Rakvere Realgümnaasium avati 1973. aastal ning see kandis algselt nime Rakvere 3. Keskkool, kuid 1995. aastal sai see nime Rakvere Realgümnaasium. 2022. aasta sügisest sai koolist aga Rakvere Riigigümnaasiumi tulekuga põhikool ja kannab nüüd nime Rakvere Realkool. (Lühidalt kooli ajaloost)

Realgümnaasiumis juhendas kooli algusaastatel näiteringi Valdur Liiv. Ka Tiina Kippelil tekkis soov teha oma näitering ning seepärast läks ta Tallinna Pedagoogikaülikooli õppima näitejuhtimist ning pärast seda lõi ta 1990. aastate alguses Rakvere Realgümnaasiumi kooliteatri Karla. (Avestik 2011: 137) Trupp osales Betti Alveri luulepäevadel, Saaremaa Minateatripäevadel ja vabariiklikel festivalidel ning nad töid koju mitmeid auhindu. 2018. aastal lõpetas Kippeli kooliteater oma tegevuse, kuid see ei tähendanud Realgümnaasiumis täielikku teatriharrastuse lõppu. Karla kõrval tegutses paar aastat ka põhikooliõpilastele mõeldud trupp Väike-Karla. Esimest korda nad osalesid luulepäevadel 2016. aastal ning siis nad said lavastusega „Tasakaal“ laureaadiks. (Tuulelaste ajalugu) 2017. aastal sai Väike-Karla juhendajaks Jaune Kimmel, kes on lõpetanud Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia näitleja erialal ja kes töötab alates 2017. aastast Rakvere Teatris näitlejana. 2022. aastast kannab tema juhendatav näitering nime Raja-Teeled. (Jaune Kimmel) Raja-Teeledeks muutus nimi sellepärast, et truppi jäid ainult tüdrukud, kuid pärast seda on nende nimi veel muutunud. Viimane muutus toimus 2023. aasta kevadel, kui nad esinesid vabariiklikul festivalil nime „JA TEELE“ all (Eesti Kooliteater). See viitab nende trupi lõpule.

Kimmeli juhendatav trupp on osalenud festivalidel alates 2019. aastast ning neil on läinud edukalt. Luulepäevadel on nad osalenud neljal aastal ning nendest kahel, 2020. ja 2022., said nad laureaadiks: esmalt lavastusega „Hädasignaal“ ja teisena lavastusega „Bertha. Darja. Irina“. Mõlemal aastal tunnustati eraldi ka Kimmelit, kes sai juhendaja eripreemia. (Tähetunni ajalugu) Minateatripäevadel osalesid nad 2021. aastal ning siis said nad eripreemia aktuaalsete teemade käsitlemise eest ja elurõõmupreemia (Saaremaa Minateatripäevad). Vabariiklikul kooliteatritefestivalil on nad osalenud kahel aastal ja naasid sealt mõlemal korral laureaadiitliga: 2019. aastal lavastusega „Armastuse üldkoosolek“ ja 2022. aastal lavastusega „Pläust 2.2“ (Eesti Kooliteater). Nemad paistavad festivalidel silma selle poolest, et nende lavastused on tihti poliitilised ja käsitlevad päevakajalisi teemasid. Selliseid teemasid ei kohta kooliteatrites väga palju, mistõttu nad eristuvad teistest ja see on vilja kandnud, sest lühikese tegevusaja jooksul on nad saanud neljal korral laureaadiks.

Päevakajalised ja poliitilised teemad pole ainsad, mille poolest nad eristuvad teistest Rakvere kooliteatritest. Kui nii Teedla, Rumm kui ka Leek võtavad igal sügisel vastu uusi liikmeid, nagu kooliteatris kombeks, siis Kimmel seda ei tee. Seetõttu ongi tema trupis aastatega inimesi

vähemaks jäänud, sest vanad lõpetavad ja uusi ei tule. Kuna praegu on tal trupis kolm abiturienti, kes kõik 2023. aasta kevadel lõpetavad, lõpeb ka Raja-Teelede tegevus. Põhjus, miks Kimmel ei võtnud vastu uusi õpilasi, on see, et kui võtta keegi hiljem truppi, siis teised on jõudnud selleks ajaks juba nii palju edasi, et uute õpetamine rööviks teiste aega. (Kimmel 2023) Kimmeli lähenemist väga palju ei kohta, sest tavaliselt võetakse uuel hooajal uusi liikmeid juurde, et tagada trupi jätkuvus. Küll aga seab see tõesti materjali valikule teatavad piirangud. Kui osa õpilasi on trupis käinud vaid kaks kuud, siis ei saa teha maailma klassikat, sest neil pole teadmisi lava- ja teatrietikast ning nende diktsioon on võibolla halb (Teedla 2023). Seega on Kimmeli lähenemine hea selleks, et trupiga liikuda aasta-aastalt raskema materjali poole.

Kui Kimmel hakkas juhendama truppi, kuhu kuulus 7 õpilast, siis esimesel aastal nad ei käinud festivalidel, sest nad tegid kõigepealt tööd iseendaga ja partneriga. Nad tegid palju samu harjutusi ja mängu, mida tegi Kimmel Viljandi Kultuuriakadeemias, kui ta õppis näitlejaks. Nende stuudiotöö koosnes ja koosneb siiani erinevatest mängudest ja harjutustest, et panna tööle loovmõtlemine, fantaasia ja tähelepanu. Nii oli näiteks üheks ülesandeks käia õues ja märgata inimesi. Samuti tegid nad lõdvestumisharjutust, kus noored lamasid 1,5–2 tundi ja lõdvestasid end, et tegeleda oma keha ja meelega, mis mõjus noortele puhastusena. Kimmeli jaoks oli oluline, et noored oleksid uudistega ja enda ümber toimuvaga kursis. Lastel polnud koolis ühiskonnaõpetust ja seepärast oli neil ülesandeks vaadata näiteks „Pealtnägijat“, „Plekktrummi“, „Välisilma“ ja „Kahekõnet“, pärast mida nad analüüsisid nähtut. (Kimmel 2023) Seega ei andnud Kimmel noortele teadmisi ainult teatrivallast ehk kuidas laval olema peab, vaid ta tegeles ka nende keha ja meelega ning ühiskonnas toimuvaga, mis on noorte arengu seisukohalt väga oluline. Nii on noored laia silmaringiga, nad mõistavad maailmas toimuvat, oskavad maailma asjades kaasa rääkida, analüüsida ja palju muud.

Kui teised juhendajad on hädas sellega, et noored ei loe, siis Kimmeli trupis seda pole. Võibolla huvituvadki tema õpilased lugemisest rohkem, kuid neil pole ka teist võimalust. Kui nad valmistuvad Betti Alveri luulepäevadeks, peavad õpilased kodus ise ettevalmistusi tegema ehk lugema erinevaid luuletusi ning siis proovis nad analüüsivad neid ning panevad lavastuse kokku. Vabariikliku festivali jaoks materjali võttes lähtub Kimmel nagu teisedki noortest ja mis neile meeldib. Nad on pannud enda improviseeritud harjutuste pealt kokku lavastuse, kuid võtnud ka konkreetse autori ette ja nad ei karda valida ka raskemat autorit. Nii võtsid nad ette Mrožeki, kes

on väga keeruline ja ühiskonnakriitiline autor. (samas) Risk tasus end ära, sest tema näidendil põhineva „Karoliga“ esindasid nad 2023. aasta kevadel Lääne-Virumaad vabariiklikul festivalil. Kavarem on Kimmel olnud üsna riskialdis. Näiteks ühel aastal läksid nad Betti Alveri luulepäevadele tantsulavastusega, kus polnud mitte ühtegi sõna, mis läks vastuollu festivali reeglitega ja see lõppes diskvalifitseerimisega (samas). Peab aga meeles pidama, et tema trupis ongi praegu ainult gümnasistid ehk nendega saabki teha veidike raskemat materjali erinevalt teistest Rakvere truppidest, kus kõige nooremad on umbes 12-aastased.

Nii nagu teised trupid, teeb ka Kimmel noortega kõike koos. Kui nad hakkavad lavastusega tööle, panevad nad struktuuri paika, aga hakkavad läbi harjutuste otsima, kuidas laval olla. Nad panevad lavastuse kokku, tema ei dikteeri seda ning ka rollijaotus tuleb ise töö käigus. Kimmel peabki kõige olulisemaks protsessi. Protsessist kujuneb välja küll tulem ehk lavastus, millega minnakse festivalile, kuid kõige tähtsam on protsess ise, mis kasvatab noort kõige rohkem. Nende tööprotsessi kuulus ka trupisisesse aususe ja usalduse saavutamine. Selle jaoks oli Kimmelil üks mäng, kus üksteisele jagatakse neutraalselt negatiivseid ja positiivseid komplimente ning neid peab oskama vastu võtta. Selle tulemusel kasvas trupp kokku ühtseks meeskonnaks. (samas) Lisaks harjutustele oli hea meeskonna eelduseks kindlasti ka see, et truppi ei tulnud juurde uusi liikmeid ehk kasvati koos samade inimestega ja õpiti neid aasta-aastalt paremini tundma.

Kimmelit eristab teistest juhendajatest kindlasti see, et ta pööras tähelepanu ka sellele, et noored oleksid ühiskonnas toimuvaga kursis. See arendab last ja noort väga palju, sest nii on nad laiemas silmaringiga ning ei vaata ainult enda ette, vaid näevad laiemat pilti.

3.5 Järeldused

Rakvere kooliteatrid paistavad teistest silma erinevate aspektide poolest. Teatriansambel paneb lavastustes rõhku laval musitseerimisele, Linnanoorde Näitetrupp paistab silma tugevate näitlejatega ja sellega, et nad julgevad aluseks võtta kirjandusklassikat. Väikses Karakteris on samuti silmapaistvad näitlejad, kuid teistest eristub kõige rohkem Raja-Teeled oma uudsete teemade ja julguse poolest. Poliitilisi ja päevakajalisi teemasid ei kohta kooliteatrites tihti, samuti julgevad nad võtta keerulisi autoreid ja astuda üle festivali reeglitest, kuid igal juhendajal ongi erinev käekiri ja stiil, mis ei tee üht teistest paremaks või halvemaks.

Rakvere trupptide tööprotsessis väga palju erinevusi pole. Võib öelda, et põhiline, mida juhendajad teevad noorte arendamiseks, on nendega erinevate mängude, etüüdide, improvisatsioonide ja harjutuste läbiviimine ja lavastuse juures kaasärääkimise võimaluse andmine, alustades materjali valikust ja lõpetades lavakujundusega. Erinevad harjutused ja etüüdid arendavad loovust, kuid juhendajad keskenduvad nende harjutuste abil ka kehalise ja suulise eneseväljendusoskuse arendamisele. Kaasärääkimise võimalus on samuti noortele väga vajalik, sest kui kogu lavastusprotsess käiks ainult juhendaja dikteerimise järgi ehk ta valib ise materjali ilma õpilastelt nõu küsimata, ütleb ette, mida stseenides tegema peab ja palju muud, siis see ei arenda noort mingil moel. Ainuke, mida noor sealt saab, on esinemiskogemus ja -julgeus. Rakvere kooliteatrite juhendajad sellised dikteerijad pole: nemad tahavad oma rolli võimalikult minimaalseks muuta või täiesti ära kaotada, sest neile on oluline, et noored võimalikult palju kaasa räägiks ja oma ideid pakuksid. Esiteks arendab see nende loovust, kuid teiseks on see oluline ka selleks, et õpilastel oleks üldse huvi ja motivatsioon lavastusega tegeleda, sest lõppude lõpuks on laval õpilased ise, mitte juhendaja. Kui näiteks materjali initsiatiiv tuleb noortelt, räägivad nad lavastuse juures palju meelsamini kaasa.

Lisaks on juhendaja roll luua toetav, turvaline ja ühendav keskkond. Toetav ja turvaline keskkond on vajalik õpilase enesekindluse suurenemiseks. Kooliteatris õpilast tunnustatakse, teda toetavad nii teised õpilased kui ka juhendaja ja nii muutub noor enesekindlamaks. Truppi ühendav keskkond on vajalik sotsiaalsete oskuste pärast. Juhendaja ei saa õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamisele ehk kooliteatri kontekstis meeskonnatööoskustele väga palju kaasa aidata, kui ainult rääkimisega, kuid tuli välja, et truppi nii füüsiliselt kui ka vaimselt ühendavad keskkonnad – festivalid, ühised väljasõidud, laagrid – parandavad noorte omavahelist suhtlust ja seega ka meeskonna toimimist. Ühendavat keskkonda ei pea aga looma ainult festivali näol, vaid seda saab luua harjutuste kaudu ka prooviruumis. Meeskonna paremale toimimisele aitab kaasa ka väiksem seltskond. Rakvere kooliteatrites väheneb õpilaste arv, mis seab ohtu kooliteatri tuleviku, kuid trupisiseselt tuleb see kasuks. Kui on vähem inimesi, siis jõutakse rühmas näiteks kiiremini ja efektiivsemalt kompromissini erinevalt sellest, kui on 20 õpilast erinevate ideede ja arvamustega.

Kooliteater on oluline ka eesti keele ja kultuuri hoidmiseks ja silmaringi laiendamiseks. Eesti keelt ja kultuuri aitab hoida kirjandus. Kõik Rakvere truppid on osalenud näiteks Betti Alveri

luulepäevadel, kus peab lavastustes kasutama eesti autorite loomingut. Esiteks tutvustab see eesti autoreid ja teiseks tutvustab see konkreetne festival õpilastele luulet ja temale omast keelekasutust. Luule lugemine ja analüüsimine on väga arendav, sest sellega peab minema natuke rohkem süvitsi, et sisust aru saada. Rakvere juhendajad peavad tekstianalüüsi väga oluliseks, sest enne nad ei hakka materjaliga tööle, kui tekst pole koos õpilastega süvitsi läbi analüüsitud. Selline tekstianalüüs arendab mõistagi noorte analüüsisioskust ja seda igas eluvaldkonnas. Lisaks sellele, et juhendajad laiendavad õpilaste silmaringi kirjanduse abil, on oluline veel see, et noored oleksid ka maailmas toimuvaga kursis ja oskaksid kaasa rääkida. Kooliteatrite festivalid on samuti arendavad ja silmaringi laiendavad ning seda nii juhendajatele kui ka noortele. Juhendajatele tuletatakse seal meelde lavastamise ja noortega töötamise põhitõed, lapsed ja noored näevad teiste trupptide etteasteid ning taset ja samuti aitavad festivalid õpilasel enda tuleviku osas selgusele jõuda, kas tegeleda teatriga edasi või mitte.

Võttes kogu intervjuudest teada saadud informatsiooni kokku, võib öelda, et kooliteater laiendab õpilaste silmaringi kultuurivaldkonnas ja arendab nende kultuuriteadlikkust, sest tegeletakse nii oma kui ka teiste riikide kultuuripärandiga põhiliselt kirjanduse näol. Trupis tegutsemine arendab noorte sotsiaalseid oskusi ning kõige selle tulemusena avastab õpilane iseennast ja seega muutub eneseteadlikumaks. Ta õpib teadvustama ja väärtustama oma tugevaid ja nõrku külgi, mis ilmnevad nii kooliteatri tööprotsessis kui ka teistega suheldes ning seepärast ongi oluline just see, et juhendaja laseks õpilastel võimalikult palju ise teha ja avastada. Näiteks võib noor endal avastada loomingulise külje või teised varjatud anded, mis on varem jäänud tähelepanuta, kuid kooliteatris tulevad need tööprotsessi käigus välja. Teistega trupis tööd tehes saab ta aru, millised on tema sotsiaalsed oskused ja kuidas neid saaks veel parandada ja nii edasi. Seega mängib kooliteater lapse ja noore arengu seisukohalt väga olulist rolli.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli teha ülevaade Rakvere kooliteatritest. Sellega taheti uurida, millisel tasemel tehakse Rakveres kui väikelinnas kooliteatrit, kuid tuua põhifookusesse kooliteatri eesmärgid ning selle taustal pöörata tähelepanu probleemidele, mis ohustavad kooliteatrite tulevikku. Nii olid bakalaureusetöö uurimisküsimused, millised probleemid esinevad Rakvere kooliteatrites ja milliseid pedagoogilisi ja kunstilisi põhimõtteid Rakvere juhendajad kasutavad noorte sotsiaalsete oskuste, kultuuri- ja eneseteadlikkuse arendamiseks.

Töö esimeses peatükis keskenduti sellele, et kooliteater pole pelgalt huviring, vaid ta arendab õpilast mitmekülgelt, näiteks loovust ja sotsiaalseid oskusi. Positiivset mõju varjutavad aga nii õpilaste kui ka juhendajate järelkasvu puudumine, mis seavad ohtu kooliteatrite jätkumise. Teises peatükis kaardistati Rakvere kooliteatrimaastiku hetkeolukord ja saadi teada, et eelnevalt nimetatud probleemid esinevad ka Rakveres. Kolmas peatükk keskendus Rakvere neljale trupile, kes kõik paistavad silma erinevate aspektide poolest: kes tugevate näitlejate, kes muusikalise kujunduse ja kes uudsete ja julgete teemadega. Iga trupi puhul keskenduti nende lavastusprotsessile ning uuriti, kuidas täidetakse kooliteatri eesmärgid, mille jaoks viidi iga juhendajaga läbi intervjuu. Põhiline, mis intervjuudest tuli välja, on see, et juhendajad ei taha olla lavastusprotsessis dikteerijad, vaid neile on väga oluline, et õpilane mõtleks ja teeks ise ning selle pinnalt ta arenebki. Seega on Rakvere truppidel olulisel kohal erinevad etüüdid, mängud ja muud loomingulisust arendavad tegevused ning õpilaste võimalus lavastuse juures erinevatel teemadel kaasa rääkida. Kooliteater arendab ka õpilaste sotsiaalseid oskusi ehk kooliteatri kontekstis meeskonnatöösusi, sest töötatakse ühes trupis ja see õpetab üksteisega arvestama, käituma ja palju muud. Juhendaja ei saa nende oskuste arendamisele väga palju kaasa aidata, kuid näiteks truppis kas vaimset või füüsiliselt ühendav keskkond, näiteks festival, parandab omavahelisi suhteid ja seega aitab kaasa paremale meeskonna toimimisele. Lisaks panevad juhendajad rõhku noorte silmaringi laiendamisele põhiliselt kultuuri valdkonnas, sest tegeletakse nii enda kui ka teiste maade kultuuripärandiga peamiselt lavastustes kasutatava kirjanduse näol, mis muudab noored kultuuriteadlikumaks. Kogu protsessi käigus muutub noor eneseteadlikumaks, sest ta õpib tundma ja väärtustama enda võimeid ja oskusi, mis varem pole võibolla ilmnunud, näiteks loovus või sotsiaalsed oskused. Seetõttu ongi oluline, et juhendaja laseks õpilastel võimalikult palju ise teha ja avastada, sest nii õpivad nad end paremini tundma.

Kooliteater on lapse ja noore arengu seisukohalt väga vajalik, kuid juhendajate järelkasvu puudumise ja õpilaste vähenemise tõttu pole kooliteatri tulevik kindel. Väiksem õpilaste arv tagab küll parema meeskonnatöö, aga see on ka kõik. Kooliteatrid ei lõpeta oma tegevust muidugi üleöö, kuid kui uusi juhendajaid ei tule peale, võib olla reaalne see, et näiteks kümne aasta pärast pole mõnes piirkonnas mitte ühtegi truppi. Seetõttu on oluline hakata varakult neid probleeme lahendama.

KASUTATUD ALLIKAD

- Ajalugu**, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/tutvustus/ajalugu/> (20.12.2022).
- Arengukava 2021-2025**, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/tutvustus/arengukavad/arengukava-2021-2025/> (12.12.2022).
- Avestik, Rait 2011.** *Eesti kooliteater. 30 aastat festivale*. Tallinn: Eesti Harrastusteatri Liit.
- Carter, Philip; Ken Russell 2005.** *Psühhomeetriselised testid. 1000 ülesannet, mille abil hinnata isiksust, loomingulisust, intelligentsust ja loogilist mõtlemisoskust*. Tõlk. Mait Arusoo. Tallinn: Tänapäev.
- Eesti Kooliteater**, Facebook, <https://www.facebook.com/kooliteater/> (19.04.2023).
- Etenduskunstid**, Tartu Ülikooli koduleht, <https://ut.ee/et/oppekavad/etenduskunstid> (19.04.2023).
- HTH02: Huvikoolides õppijad = HTH02: Huvikoolides õppijad õppevaldkonna, vanuse ja soo järgi**, Statistikaamet, https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu__haridus__huviharidus/HTH02 (27.02.2023).
- Huviharidus ja huvitegevus**, Rakvere linnavalitsuse koduleht, <https://rakvere.ee/huvikoolid-rakveres> (21.02.2023).
- Huviharidus ja huvitegevus Viljandi linnas**, Viljandi linnavalitsuse koduleht, <https://www.viljandi.ee/huviharidus-ja-tegevus> (04.03.2023).
- Ivo Leek a.**, Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni koduleht, <https://andras.ee/et/ivo-leek> (09.03.2023).
- Ivo Leek b.**, Karakter näitetrupi koduleht, <https://karakter.ee/ivo-leek-naitleja/> (06.02.2023).
- Jabloko**, Rakvere Kultuurikeskuse koduleht, <https://rakverekultuurikeskus.ee/huvitegevus/teatritrupp-jabloko-vene-k/> (19.02.2023).
- Jaune Kimmel**, Rakvere Teatri koduleht, <https://rakvereteater.ee/jaune-kimmel> (01.02.2023).
- Jürgenson, Grete 2023.** Persona Grata Jaune Kimmel. *Teater. Muusika. Kino*, 1, 125–128, <https://www.temuki.ee/archives/6981> (09.03.2023).
- Kaeramaa, Tuuli 2012.** *Draamaõppe mõju Eesti gümnaasiumiõpilastele nende endi hinnangul*. Lõputöö. Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, <http://hdl.handle.net/10062/25879> (08.12.2022).
- Kapstas, Meelis 1998.** "Valged ööd" ja "Mamzelle Nitouche". *Eesti Päevaleht*, 10.05., <https://epl.delfi.ee/artikkel/50755460/valged-ood-ja-mamzelle-nitouche> (12.02.2023).

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2011. *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tõlk. Mare Leino. Tallinn: Koolibri.

Kimmel, Jaune 2023. Intervjuu Marrit Lehtpuule, 04.05. Helisalvestis autori valduses.

Kirsi, Heli; Odette Kirss; Mare Muik 1997. *Rakvere Gümnaasium 1912 - 1997*. Rakvere: Rakvere Gümnaasium.

Kogukonnaharidus ja huvitegevus, Tartu Ülikooli koduleht, <https://ut.ee/et/oppekavad/kogukonnaharidus-ja-huvitegevus> (01.05.2023).

Kooli ajalugu, Rakvere Vabaduse Kooli koduleht, <https://rakverevk.edu.ee/ajalugu/> (17.01.2023).

Koolid, Rakvere linna koduleht, <https://rakvere.ee/koolid> (05.01.2023).

Kooliteater, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/harrastuslik-teatrigevus-eestis/kooliteater/> (17.11.2022).

Kooliteatri festivalid, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/sundmused-festivalid/kooliteatri-festivalid/> (22.11.2022).

Kooliteatri kirjanduslik projekt, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/sundmused-festivalid/kooliteatri-kirjanduslik-projekt/> (19.04.2023).

KU62: Rahvakultuuri harrastajad = KU62: Rahvakultuuri harrastajad maakonna, tegevusvaldkonna ja ea järgi, Statistikaamet, https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu__kultuur__rahvakultuur/KU62 (09.03.2023).

KU65: Harrastuskollektiivid = KU65: Harrastuskollektiivid maakonna ja tegevusvaldkonna järgi, Statistikaamet, https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu__kultuur__rahvakultuur/KU65 (09.03.2023).

KU69: Rahvakultuurikollektiivide juhendajad = KU69: Rahvakultuurikollektiivide juhendajad maakonna ja erialase hariduse järgi, Statistikaamet, https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu__kultuur__rahvakultuur/KU69 (08.03.2023).

Leek, Ivo 2023. Intervjuu Marrit Lehtpuule, 28.04. Helisalvestis autori valduses.

Linnanoorte Näitetrupp, Rakvere Kultuurikeskuse koduleht, <https://rakverekultuurikeskus.ee/huvitegevus/linnanoorte-naitetrupp/> (25.01.2023).

Loonurm, Erle 2018. Viljandi Kultuuriakadeemia püüab uue õppekavaga leevendada harrastusteatri lavastajapõuda. *ERR kultuuriportaal*, 24.10, <https://kultuur.err.ee/871633/viljandi-kultuuriakadeemia-puuab-uee-oppekavaga-leevendada-harrastusteatri-lavastajapouda> (28.12.2022).

Lõhmuste, Toomas 1996. Kooliteater - mis see on? Määratluskatse kevadel 1996. *Teater. Muusika. Kino*, 7/8, 52–54, <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:135746> (12.01.2023).

Lühidalt kooli ajaloost, Rakvere Reaalkooli koduleht, <https://www.rakvererk.ee/et/luhidalt-kooli-ajaloost> (31.01.2023).

Mikroraadiprogramm = *Mikroraadiprogramm "Kaasaegne tantsu- ja teatriõpetus"*, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia koduleht, <https://viljandi.ut.ee/et/mikroraadiprogramm-kaasaegne-tantsu-ja-teatriopetus> (19.04.2023).

Mis me teeme, MTÜ Rõõmu Tehas koduleht, <http://roomutehas.eu/mismeteeme/> (13.02.2023).

Näitering Väike Karakter, Facebook, <https://www.facebook.com/vaikekarakter/> (13.02.2023).

Pennar, Monica 2021. *Teatriõpetus Tartu Waldorfgümnaasiumis: eesmärgid ja protsess*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, <http://hdl.handle.net/10062/72512> (12.01.2023).

Põldma, Priit 2012. Shakespeare ja Linnanoorte Näitetrupp võidutsesid riigifestivalil. *Virumaa Teataja*, 21.04., <https://virumaateataja.postimees.ee/815620/shakespeare-ja-linnanoorte-naitetrupp-voidutsesid-riigifestivalil> (12.02.2023).

Rakvere = *Rakvere piirkondlik statistika*, Statistikaamet, <https://juhtimislauad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/rakvere-linn-45> (05.01.2023).

Remiküll, Birgit 2016. Milleks meile kooliteater? *Õpetajate Leht*, 04.11, <https://opleht.ee/2016/11/milleks-meile-kooliteater/> (28.12.2022).

Rumm, Tiina 2023. Intervjuu Marrit Lehtpuule, 03.05. Helisalvestis autori valduses.

Saage-Vahur, Lianne 2002. Teatriõpetus koolis. *Teatri ja teaduse vahel*. Koost. Luule Epner. Tartu: Tartu Ülikool, 91–106, <http://hdl.handle.net/10062/54427> (28.12.2022).

Saaremaa Miniteatripäevad, Saaremaa Ühisgümnaasiumi koduleht, https://www.syg.edu.ee/uus/syg/index.php?option=com_content&id=152 (24.01.2023).

Teater Jabloko, Facebook, <https://www.facebook.com/groups/1551814245060057/> (19.02.2023).

Teedla, Aili 2012. Rakvere Gümnaasiumi Teatriansambel. *Väge täis kool. Rakvere Gümnaasium 1912 - 2012*. Koost. Heli Kirsi. Rakvere: Rakvere Gümnaasium, 150–153.

Teedla, Aili 2023. Intervjuu Marrit Lehtpuule, 03.05. Helisalvestis autori valduses.

Teenifest Teatريفestival, Facebook, <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064710875061> (19.04.2023).

Tuulelaste ajalugu, Tähetund MTÜ koduleht, <https://www.tahetund.eu/ajalugu/tuulelaste-ajalugu> (01.02.2023).

Tähetunni ajalugu, Tähetund MTÜ koduleht, <https://www.tahetund.eu/ajalugu/tahetunni-ajalugu> (19.04.2023).

Tähetunni jäädvustused, Tähetund MTÜ koduleht, <https://www.tahetund.eu/jaadvustused> (14.03.2023).

Viita-Neuhaus, Anu 2019. Tallinna ülikooli Rakvere kolledžil saab ring täis. *Virumaa Teataja*, 24.04., <https://virumaateataja.postimees.ee/6576181/tallinna-ulikooli-rakvere-kolledzil-saab-ring-tais> (24.04.2023).

Viljandi = Viljandi piirkondlik statistika, Statistikaamet, <https://juhtimislauad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/viljandi-linn-88> (04.03.2023).

väikeKaRakTer, MTÜ Rõõmu Tehas koduleht, <http://roomutehas.eu/> (06.02.2023).

Väike Lava, Facebook, <https://www.facebook.com/VaikeLava> (19.04.2023).

Waldorfkoolide avatud raamõppekava 2009, https://waldorf-uhendus.ee/sites/default/files/files/waldorfkoolide_raamoppekava.pdf (12.01.2023).

Üldharidus, Viljandi linnavalitsuse koduleht, <https://www.viljandi.ee/uldharidus> (09.03.2023).

Üldharidus ja kõrgkoolid, Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu koduleht, <https://www.virol.ee/uldharidus-ja-korgkoolid> (08.03.2023).

SUMMARY: School theatre in Rakvere

The aim of this bachelor's thesis was to provide an overview of the school theatre troupes in Rakvere. Firstly, to focus on the well-being of the school theatre troupes in Rakvere. Secondly, to pay attention to the purposes of school theatre because partaking in school theatre is not only a hobby but also a developing activity. It was also important to note that there are many problems in amateur theatre that threaten its future. Due to these topics, the questions that this research aimed to answer were the following: what problems exist in the school theatre troupes in Rakvere and which pedagogical and artistic principles tutors of the school theatre troupes use to develop students' social skills, knowledge of culture and self-awareness.

The first chapter of this bachelor's thesis focused on the purposes of school theatre and the problems that exist in amateur theatre. It is significant that school theatre, for example, develops students' creativity, but the lack of students and tutors puts the future of school theatre at risk. The second chapter gave an overview of the situation of school theatre specifically in Rakvere and it became clear as a result of the research that these problems also pose a threat to the future of school theatre in Rakvere. The following chapter focused on the four school theatre troupes in Rakvere. The author of this thesis interviewed the tutors of the troupes to find out how they fulfil the purposes of school theatre. It is very important for tutors that students participate actively in every aspect. Thus, improvisations, games and other activities that develop students' creativity are important in these school theatre troupes and it is encouraged to suggest their ideas about the staging. The research showed that school theatre also develops students' social and teamwork skills and allows to increase the knowledge of culture mainly through literature. This chapter explained how the whole school theatre process makes students become more self-aware as they get to know more about themselves and value different skills that have not appeared before.

The thesis proved that school theatre is necessary for the development of a child, yet due to various problems the future of school theatre is not certain. While a smaller number of students ensures better teamwork for instance and school theatre troupes do not end their operations overnight, without new tutors it may be a reality that in ten years there will not be a single theatre troupe left in some places. Therefore, it is important to start solving these problems early.

LISAD

Lisa 1: Intervjuu küsimused

1. Millised teie proovid välja näevad, kui te ei valmista parasjagu uut lavastust ette? Kui palju teete erinevaid etüüde, hääle ja füüsilise harjutusi, improvisatsioone, mängu jne?
2. Mis kuulub teie repertuaari ja kuidas te seda valite? Kui palju saavad õpilased repertuaari osas kaasa rääkida?
3. Kuidas jaotate rollid?
4. Millal hakkate lavastuse proovidega peale? Milline näeb välja esimene proov?
5. Kas te lavastades toetute ainult enda ideedele ja visioonile või küsite ka õpilastelt nõu (näiteks lasete improviseerida)?
6. Kuidas sünnivad kostüümid ning lavakujundus ja muusikaline kujundus? Kui palju saavad õpilased seal kaasa rääkida?
7. Milline on õpilaste omavaheline läbisaamine? Kas ja kuidas püüate seda parandada?
8. Kas ja miks on kooliteatrite festivalid olulised?
9. Mida kooliteater õpilastes arendab?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marrit Lehtpuu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kooliteater Rakveres“, mille juhendaja on Riina Oruaas, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marrit Lehtpuu

31.05.2023